Politikai röpiratok.

115.

ESZMETÖREDÉK

A'

MAGYAR REFORMROL

VAY DANIELTŐL.

LIPCSÉBEN 1844.

WIGAND OTTONÁL.

115
952

ESZMETÖREDÉK

A'

TUDOMÁNYOS
KÖNYVTÁR
GYÖR

MAGYAR REFORMRÓL.

VAY DANIELTŐL.

4.

LIPCSÉBEN 1844.

WIGAND OTTONÁL.

G. I. — A. C. — és K. M. nak

AJÁNLJA

VAY DÁNIEL.

FŐVÁROSI
KÖNYVTÁR
1912

II.

A' zsarnokok hatalmaskodásai 's az előítéletek ellen sikra szállt igazság bajnokai legszentebb ügyöknek, ha nem vértanuivá, de mindenkor szenvedő apostolaivá lettek. — Ki ne ismerné az egy istenhitért küzdött Móses népének sanyargattatásit, — a' hóditó Róma féketlen hatalomvágya, a' népet porba tapodott előkelő gög 's balhiedelmek ellen föllépett istenember töviskoronáit? Ki ne tudná, hogy a' reformatio tavasz hirdetői is szinte a' jó ügy áldozatául vérzettek el? —

De nem csak az országok egységét föntartó 's a' véges embert a' végtelennel dicsö lánczolatba füző vallás, — de a' természet, az emberi élet 's jog körében buvárkodó ész is kénytelen mindig az előitéletek csapásait szenvedni, valahányszor az igazság mellett föllép.

Ki győzné itt a' kisebb nagyobb zsarnokok ellen az általános népjogokért az igazság 's szabadság mellett föllépett 's azt védett észnagyoknak méltatlan megbántásait elösorolni!

A' zsarnoki hatalom előtt — akár az isteni vallás, akár az emberi jog 's igazságot követelő ész rokonszenvre nem számolhat, — föladatuk egy része annak letiprása; — de, fájdalom! hogy az általános igazért, 's igy a' többség, a' nép érdekében föllépett ész — a' népnél is csak százados küzdések után vivhatja ki ügyének, az igazságnak, a' rokonszenvet: különös pedig az, hogy a' vallás és az észtan között az utóbbi amannál is népszerütlenebb; látván, hogy az alap mindkettőnél egy, a' végok isten, és a' czél is egy — az igazság. — És a' philosoph az életből meritett, az emberi észmegfoghatta okokkal győz, mig az egyház-tanár fogalmainkon túl, a' kijelentés titkait is fölmutatja. —

De nem annyira a' czél és a' tan, magossága mint, a' tanárok kötelességökbeni eljárásuk miatt rejtély előttünk a' theologoknak a' philosophok fölötti rokonszenve, holott látván: hogy a' kijelentett vallás apostolaiból alakult egyházi rend, tévutakra térve nem maradt mindig a' nemes eszközök használata mellett, sőt, mint egy ideális Napóleon, minden eszközeit leginkább hatalma öregbitésére használta föl; mig ellenben a' népért magától mindent megtagadó, semmi fölsőbb hatalmat nem igénylő észtan avatottjai az életből meritett, az emberi észmegfoghatta okokkal fölfegyverkezten castákra, statusra, a' statusban sohsem fajulva, mint Cincinnátok örködve a' nép fölött — fáradságuk 's küzdéseikért nem fogadva bért, szegényen,

mint jöttek, tértek vissza testvéreik — a' nép közé: azt kellene hinnünk, emezeké a' népszerüség diádalma, 's mégis mutatja a' történet, hogy a' vallás hirdetői sokkal több rokonszenvet ébresztének a' népben, mint a' castát nem alkotott józan ész képviselői, a' philosophok, kik egyiránt hidegen hagyják a' többséget.

Végtelenül fájdalmas, de hiában, úgy van! hogy a' valódi igazsság, 's különösen a' népjog-szabadság tiszta fogalmát tanitó philosophok kevés rokonszenvre számolhatnak; — sőt vannak, —'s ezt mi lealázó kimondanunk! — országok, hol tudósnak lenni még ma is szégyen, hol a' politizáló közvélemény azt hiszi: hogy a' legmagasabb tudományosságot igénylő, a' legtöbb elméleti 's tapasztalati bölcsességet föltételező törvényhozási tanhoz tudós — nem érthet.

Ezen jó urak sohsem olvasták Schellingnek azon mondását: „az észtan megszünt az iskoláé lenni, az a' status birtoka.“ És nem fognak engem érteni, ki Schelling ellenében azt mondom: az észtan mindig a' statusé volt, mindig karöltve járt az élettel. — Vagy nem volt-e Plátónak, az egyéni jogokat visszaszoritván, mindent csak a' statusnak adó philosophiája összefüggésben Sparta szellemével? Ellentétben vannak-e Lycurg törvényei Plátó tanitásival? Lehet-e tagadni, hogy Sparta szellemét Plátó és Lycurg egyiránt képviselé? Athen ellentéte Spártának,

— itt a' társaság fogalmának induló pontja személyes szabadság; 's nem volt-e itt is statusának valódi philosophja Aristót? Hát a' jog eszméjének hősei, 's a' természettörvény bölcsei Hugo Grotiustól kezdve le a' critica philosophián keresztül egészen a' szabadság philosophiájáig; — nem hü typusai-e koruknak 's a' népnek, melly között éltek?

Igen, én ugy látom és hiszem: hogy a' philosophia mindig karöltve járt az élettel 's körülményeivel. — Fussuk végig röviden a' philosophia legföltünőbb jeleneteinek korát; — nézzük még egyszer közelebbről, ha valjon ellentétben vagy összhangzásban van-e a' philosophia az élettel? — Spárta személyes szabadságot nem ismer, — philosophja sem; Athene a' személyes szabadság eszméjét hallja 's tanulja philosophjától, 's statusában ez eszmének életet ad, a' keresztény vallás philosophjai, a' kijelentett vallás tanai mellett küzdve, ismét organumai a' keresztény vallás hatalmáért százezrenkint elhunyt népeknek; későbben az egyházi felsőséggel meg nem elégült, a' világi hatalmasságot alakitott római szék ostorai; — a' természetphilosophok nem élő hangjai-e koruknak? Hát Kant criticaphilosophiájának praxisa, 's Fichte elméleti ábrándozó, 's a' társaságon künálló valami volt-e, midőn a' polgári kötelességek- 's nemzetiségökről megfeledkezett németekben föllármázta a' hazafiság, a' nemzetiség lármaharangját?

Tevén ezt akkor, midőn az ellenség városát ostrommal megvevé.

Mindezek után igen természetes, ha azt tartjuk: hogy a' philosophia mindig karöltve járt az élettel; és ezt hiszem: 1ör azért, mert a' történet ezt tanitja; 2or, mert, hitem szerint, akár a' végső ok buvárlatából akár az emberi én taglalatából künduló, — mind a' kijelentett vallás tanaira támaszkodó, mind a' természetphilosoph ellenállhatlanul mihamar a' társas élet philosophiájára, a' szőnyegen levő tárgyak 's az uralkodó eszmék és elvek taglalatára kénytelen menni, levén ez az emberi észnek egyedül haszonnal gyümölcsöző mezeje. — Én a' philosophiát az igazságért, 's igy a' nép legbecsesb kincséért küzdő legmagasb forumnak tartom, — a' törvényhozót a' philosophia által letisztázott fogalmak kertészének, ki azt a' népéletbe átülteti; — a' philosophok a' nemzet fölött virasztó őrök, kik a' népet a' jövendő vész felől értesítik.

Az emberek az észtannak általában ellenei, tartván ezt theoreticai meddőségnek, a' gyakorlati élettel semmi viszonyban nem állónak. Van a' philosophgyülölőknek még egy másik osztálya is, kik azt mondják: „mi a' philosophiának ellenei nem vagyunk, de az legyen egy és ugyanaz minden nemzeteknél.“ Ezen uraknak már fönnebb válaszoltunk, hol a' philosophia föladatáról, körülmények hatásáról stb. stb. emlékezénk; 's most csak azt

kérdem: valjon az általános territorialis nyelv, politicai viszonyok 's a' többi nemzetektőli különválás az ezekkeli gyérebb érintkezés által kifejlett nemzetiség, jellem stb. stb. nem mind olly sajátszerü tárgyak-e, mellyekről lehet, és kell saját 's különvált itéletünknek lenni? — Igy, például: magyar alkotmányos, és mégis alárendelt állásunk, nyelvünk stb. stb. nem adnak-e nekünk bizonyos színt? ugyanannak kell-e rólunk, nyelvünkről az itéletnek lenni, melly áll, például Angliáról? de valljuk meg: nem innen a' zavar, — de, mert igen sokan vannak, kik azt teszik föl, hogy minek az a' magyar philosophia? — Hiszen ha philosophia, igaznak kell neki lenni; már pedig a' mi Németországban kétszer kettő négy — magyarországban is az; ergo nem kell magyar philosophia! — 'S itt a' baj, hogy legtöbb ember azt hiszi, hogy egyik nemzeti philosophiának a' másik alapigazságát elismerni nem lesz szabad, holott a' nemzeti philosophia 's más philosophiák közötti különbség semmi egyéb, mint specificus 's másutt nem levő, vagy máskép levő körülményekröli itéletek resultatuma. — Mégis különös dolog az, hogy én sohsem hallottam magyartól állítatni, miként a' magyar jelleme ugyanaz, mi a' németé, — 's hogy a' magyar azon vitatkozott volna: hogy a' magyar alkotmányi 's kereskedési viszonyok épen azok, mellyek Ejszak-Amerikáéi; sohsem hallottam még azt sem, hogy, például: valaki állitotta

volna, miként a' német elméleti nehéz és buvárkodó philosophia egy és ugyanaz lenne, mi a' franczia könnyü szemlélődés, sőt ha hallottam róla, mindig azt mondák: no de már hogy a' mennyköben is lehet ollyant gondolni, hogy a' könnyü, tüzes és szabad alkotmányú francznak ugyanazon kaptafája lenne, melly van a' komoly és vizsgálódó 's semmi nemü politicai jogokkal nem biró németnek? És mind e' mellett, midön ezekről órákig beszélénk, elöjövén, hogy Szontagh Gusztáv magyar philosophián dolgozik, — fölugrik a' társaság — 's összecsapva kezeiket, kiáltják: per Deos immortales! micsoda absurdum az 'a magyar philosophia? Én gondolkozám: min csodálkozhatnak ezen jó urak? 's fölvillant eszemben: hogy ők az észtant talán cosmopoliticainak tartják; de hiszen csak imént láták át a' német 's francz philosophia közötti különbséget! — De különben is ismerem spectabiliséket a' megye gyüléseiből, 's onnét adataim vannak: hogy ez urak nem világi, de még magyar országi egységet sem akarnak, — ők nem világpolgárok, — nem is magyar, hanem Árva és Turócz országi emberek!

Magyarországról eddig két bajt említék — egyik az: hogy itt a' tudományos embereket a' legszerencsétlenebb politicusoknak tartják; másik, hogy nekünk különösen nem kell nemzeti philosophia. Az első pont fölött sokat vitáztam, 's védokúl többek közt fölhozám: miként franczia

ország legutolsó két országlárában meggyőződhettek volna a' vitázó urak, hogy tudósok lehetnek jó politicusok; — hivatkozám Angliának jelen ministeriumára — említém az óriáserőt kifejtő Orosz, a' néhány tized alatt Herculessé lett Porosz mint teszi a' tudóst tanitó székéről egyszerre ministerré; — de Guizot hin Thiers her — Franczia-vagy Angolhon óriástárczái, — Orosz- 's Poroszhon csoda emelkedése nekik nem argumentum, tudós mind a' mellett non coronat. — Én váltig mondanám: uraim, mi sohsem fogunk összejőni, kegyetek azt hiszik, hogy tudós nem lehet jó politicus; én pedig csak a' mellett maradok: hogy a' tudós mindig többet tud, mint a' tudatlan stb. stb.

Mióta ezen 's ehez hasonló számtalan párbeszédeket hallottam — mindannyiszor mély fájdalommal tölt el keblem, 's okát keresém mindannak: miért vagyunk mi különösen a' politicai téren a' tudósok ellenei — 's miért nem kell nemzeti philosophia? De maig sem tudom, hogy különösen a' politicai téren állók felületességében keressem-e az elsőnek, 's a' külföld majmolása által elvesztett eredetiségünkben az utóbbinak okát? Mert ha csak ez lenne a' baj, azt mondanám: tanuljunk 's ügyekezzünk typusunkat viszanyerni, és aztán, higyjétek el, — mihelyt nyelvetökben 's jellemötökben eredetiség, ismereteitekben mélység, működéstökben következetesség lesz: akkor tetteitek logicai rendben levén, nem lesztek sem a' tudo-

mányosság, sem a' logica- 's philosophiának ellenei, mint most. Igen, én meg vagyok győződve, hogy mihelyest politicusaink — mellőzve a' provincialis és a' castai érdekeket — keleti kevély nyiltsággal 's igazi lelkesedéssel törekedendnek az általános szabadság felé: akkor Kant critica philosophiájának sem lesznek olly ellenei, mint ma. És itt az idő, megvallani őszintén, miként mi azt hisszük: hogy valamint másutt; ugy a' magyar politizáló — de nem politicus — többségnek is azért nem tetszik sem a' philosophia, sem a' tudósok, — mert eljárásuk sem nem egészen tudós, sem nem egészen philosophiai.

Tudósgyűlölő honunk a' philosophiával épen ugy van, mint a' németek az alkotmánynyal: őket, mint tudva van, 1814ben a' hannoverai herczeg erőnek erejével alkotmánynyal akará megajándékozni; de a' Rendek, mitsem téve, haza oszlottak; 1815ben őszhó 16^{án} gróf Münster által a' kamara ismét megnyittatott, — de valamint a' kormánynak alkotmányadandó reformja ellenében egészen hidegen maradtak: ugy az emlitett grófnak nemzeti öntudatra ébresztő beszéde, mellyet ő kormánynok léttére intéze a' nemzethez, hidegen hagyá a' Rendeket 's egy szó pártolás nélkül hangzott el. — Csak nem hihetetlen, uraim — de ugy van, — 1814. 's 1815ben a' hannoverai kormány alkotmánynyal akarja megajándékozni a' nemzetet, — de igyekezete, de akarata a' népképviselők keblében

viszhangra nem talált! — Csak nem hihetetlen, de ugy van: — Magyarországnak philosophia, — logica, — tudós nem kell!! — És hiszitek-e, hogy a' hannoverai képviselők hibáztak, midőn a' kormánykinálta alkotmányt el nem fogadták; és tudjátok-e, hogy midőn Hannoverában ezt tevék, Fichte, a' nagy philosoph, azelőtt már és pedig a' csaták véróráiban Napoleon ellen tartott tüzelő beszédeiben meleg és tiszta hazafiságot, nemzeti egységet, alkotmányszerelmet hirdetett; — és tudjátok-e, hogy német hon philosophjai már akkor a' német egységről beszélnek, már akkor azt mondják: hogy Német országra nézve az apró részekre darabolás, az exceptivák körüli forgás nemzeti önfertőztetés? — Igen, de a' német Syes — abbás — Fichte tanitványa — Stein — szavait a' provincialismus, a' szakadások hősei nem akarák érteni; a' nemzeti egység, az apró német biralmak közt létező sorompók leszakitásán működött Stein a' népnél visszahatásra — reactio — talál. — 'S mindezek nem azt jelentik, hogy Fichte, Stein nem voltak jó politicusok; hanem azt: hogy a' nemzeti egység, és igy valami logicai egész hősei századokkal szárnyalák tul a' provincialismust pártoló, a' logicai egységet gyűlölő 's nemzeti erőt gyilkoló nemeseket.

Mindezek után én azt hiszem, hogy mi mindaddig, de csak addig ellenei leszünk a' logicának, philosophiának 's a' tudósoknak: mig az exceptivák 's a' provincialis érde-

kek térén forgunk; mihelyt mi a' reform mezején az általános nemzeti erő és boldogság számára aratunk — mellőzve a' provincialis érdekek kisszerü legyezését, azonnal nem levén többé okunk bár magát a' critica-philosophiát is gyülölni — sem a' logicát megvetni, sem a' tudósokat utálni nem fogjuk.

Fönneb megjegyzők: hogy ha a' zsarnokok és hatalmasok ellenei a' fölvilágosodást terjesztő tudósoknak, azt nem csudálhatjuk; — megfoghatlan előttünk csak az: hogy a' nép emberei mint lehetnek nem barátai, — pedig vannak illyenek sokan. Ezen philosoph — 's tudósgyülölö magyar reformerek igen sok egyéneitől hallám, hogy ők nem a' német theoretica-speculationak, de a' franczia forradalmi iskolák emberei; ekkor elkezdém magyarázni, hogy a' népjogokért küzdött 's elvérzett franczia forradalom emberei mindannyian Voltaire, Jean Jacques, a' socialismus és törvényphilosoph iskolásai; az eszme mellyért a' tanács küzde: a' jog, mellyért a' nép vérét ontá: az ő agyoknak szülöttje. —

Küzdém megmutatni, hogy valamint a' franczia nép azért vérzett, hogy philosophjai eszméjének életet adjon: ugy a' német nemzeti egység philosophiájának szavai is elhatottak néhány tizedek után a' nép fülébe és szivébe. Igen, valamint Franczhonban az emlitett philosophok népjogi eszméinek néhány tizedek mulva a' lángnyelvü Mira-

beauban, és sok más ezrekben megszülettek védő szónokai: ugy a' nemzeti egység philosophjainak is megszülettek pártfogói. Stein és Münster szavai kicsirázván, megértek a' népben, és pedig Steinról azt mondja a' történet: hogy ő mint országlár az volt, mi Fichte mint philosoph. 'S a' tanuság itt semmi esetre sem az, hogy Stein rosz politicus volt, — hanem, hogy kortársai szavainak súlyát meg nem birák, 's innen van az, hogy a' német nemzet évtizedek mulva petitiók utján sürgeti azt, mit akkor az alkalom kinált és Stein jónak mondott.

Fussuk végig emlékezetünkben az aligmult történeteket, 's látni fogjuk: hogy azon nemzetek, kik a' philosophiának 's tudósoknak nem olly esküdt ellenségei, mint mi, a' legmegszorítottabb alkotmányok daczára is sebesebben haladnak, mint mi; például elég legyen megemlitenem, a' szabad institutiókbani óriási haladást, mellyet 1807. és 1815. között Poroszhon tett, minők: a' jobbágyság eltörlése, a' parasztföldnek szabad földdé változtatása a' robotok megváltása stb. stb. — Illyenek továbbá a' nemességnek a' többi rendekkel egyenlővé tétele az iparra nézve, a' polgári 's katonai legmagasb szolgálatra egyenlő igény, az ipart gátló minden akadályok elháritása, a' királyi domaniák megadóztatása, azoknak a' statusadósságok letörlésére való forditása, a' városok önállósága 's rendezése, a' szolgai és cselédi viszonyok szabályozása, a' sta-

tuskormány minden osztályzatának megegyszerüsitése, az exemptio eltörlése, a' polgárkatonaság 's őrsereg fölállitatása, a' hadi szolgálatra való általános köteleztetés, és végre a' népképviseleti előkészületek. És ha ezen példák nem győznének, megemliteném azt, hogy az izenként elszaggatott Németország több herczegségeiben — a' nálunk 803 éves alkotmányunk 's az emberiség gyalázatára most is fönálló feudalis szabadalmak kisebb nagyobb mértékben megszüntetvék. Igen, az alkotmányával nem büszkélkedhető sok német statusokban a' nemesi igaztalan kiváltságok megszünvék, és sok herczegségekben már a' kiváltságait elvesztett nemes siralmasan mondja: „én nem vagyok egyéb, mint tehetős paraszt.“ —

És ha még mindez nem lenne elég ok, akkor figyelmeztetésül azt mondanám: vigyázzatok, nehogy ezután is, mint most, az általános szabályokat kerülve, az exceptivák térén forogjatok; mert megfoghatjátok látni, hogy 800-dos alkotmányotok daczára is a' még ma absolutismus alatt nyögő németek is el fognak mellettetek csörgetni, 's félő, hogy megtaláljuk érni azon gyalázatot, miként Némethon minden polgára fogja már az alkotmányos jogokat élvezni akkor, midőn még mi azon fogunk vitatkozni egymással: ki, Werbőczy szerint, a' nép?! —

És mindez könnyen megtörténhető, 's a' miatt, hogy mi nem tartjuk a' tudósokat jó politicusoknak, mert mi a'

logicának nem vagyunk barátai, és mert másutt mást, t. i. az ellenkezőt hiszik, 's még mi reformjainkban az exceptivák térén forgunk, azalatt másutt — még Némethon absolutisticus statusaiban is — a' polgárok közötti különbség közfalai lerontásán, és a' törvény előtti egyenlőségén kezdve, az alkotmányterjesztés logicai utján mennek.

És mert más statusok a' logicának nem esküdt ellenei, a' még alkotmányos élet reményre is csak 1814ben, azaz, a' német fejedelmi szövetség által följogosított némethon több herczegségei alig néhány napos élet után ott vannak hol mi, sőt tul azon, a' városrendezésen.

'S ezek szerint előttem mindinkább megfoghatatlan: mint lehet a' közjón segíteni akaró népbarát akár az általános, akár a' nemzeti philosophiának ellensége? Valamint más részről világos előttem az, ha valakinek egy, vagy más nemzet — p. o. a' német — philosophiája nem tetszik, mert azon nemzet — körülményei mások lehetnek, s' így az azokról mondott itélet reánk nézve nem áll. És ép ezért kell nemzeti philosophia! —

II.

Ha már logica — és philosophia gyűlölő honunknak tudósutaló politizálói tetteikben 's működésökben a' következetesség hiányzott: ezen, reméljük, senki csodálkozni nem fog, ez csak magunkhozi következetesség.

És ez az a' kulcs, mellyel azon titok zárját föl lehet nyitni, mellyet különben megoldani nem lehet: miért nincs honunkban a' népjogokért küzdő pártnak semmi biztos, semmi közösen ösmert czélja; miért nincs működésünkben egység; miért hagyják el a' néhány nappal előbb egész lelkesedéssel követett utat; miért változik nap nap mellett a' küzdtér; miért a' lelkesedésnek tárgya minden nap más; miért fagy jéggé a' nép szive az eszme iránt, melly tegnap szerelmének tárgya volt; miért meddő, miért sükerárva működésünk? —

Mutassatok nekem hont, hol a' középnemesi rend jobbjai olly önzés mellett, olly nemeslelkesedéssel küzdöttek volna a' népjogért, mint 1827 — től fogva honunkban. — Mutassatok nekem nemességet, melly, mint a' miénk, ne-

mesi szabadalmait önkényt 's minden fölszólitás nélkül akará megosztani az alkotmányból számkivetett néppel, tévén ezt akkor midőn a' politicai számkivetés bilincsei alatt elzsibbadt nép még mélyen hallgatott, midőn az alkotmányholt tizennégy millio még csak jog kivánatban sem mutatá az életnek jelét, kik méggyalázások bitója előtt még hidegen járnak el, kikre nézve még az isteni és emberi jogokat kérés órája nem jött; mondom, mutassatok nekem nemességet, melly sirként némán még csak nem is könyörgő népével ugy küzdött volna megosztani jogait, mint a' magyar nemesség jobbjai.

Igen, mit másutt a' nép csak a' fölkonczolt nemességen túl sok milliók vérével váltá magának meg a' polgárjogokat csendes és még csak nem is rimánkodó hontársainknak mi magunk kináljuk. — Igen, uraim, a' 800-dos gyakorlatmegkedveltette kiváltságokat, mi önkényt valánk a' hallgató néppel megosztandók, mig más hon nemesei készebbek honukból kivándorlani, hogysem szabadalmaik csonkitassanak.

És mi a' feudalismus igaztalan zsákmányait önkényt vittük a' honoltárára, mi nemesen, mint a' földtekének egy nemessége sem, küzdénk a' még sírí álmot alvó népnek jogaiért, és küzdénk, mint Leonidások, számva kevesen egy Xerxesi ellentábor ellen; — mert kikből áll táborunk? néhány nemesekből, néhány fölvilagósodott igazságbará-

tiból; és kik ellen vivtuk a' csatát? a' praerogativák szerelmében vak óriás nemesi többség, 's a' kormány ellenében. A' nép pedig, kinek füléig a' zöld asztalok vitái nem hatottak, a' csatákról semmit sem tudva, szolgai fásultsággal, mint elébb szántá kényurának földét 's izzadott nehéz robotai 's nyögött adói alatt. És midőn sok évek küzdése után az igazság apostolainak szava a' nema népig, 's a' jogok közösségének süket kiváltságosokéig hatott; midőn hosszas csaták után az igazságnak igéje némi részben testté lön, midőn az ébredés órája ütött, azt hiszitek; tudá a' nép, kik voltak a' nyolcz százados hosszú és nehéz éj eloszlató, a' valahára följövendő nap hajnalát hirdető csalogányok. Nem, — jogaiért küzdött és rablánczokat szenvedett, barátai mellett hidegen, mint előbb ballaga el, sőt az ellentábor hőseinek köszöné a' tőlök csak nehezen kicsikart engedékenyek mákszemeit.

Hihetetlen, de ugy van, — a' népbarátok küzdéseinek gyümölcse az eddig kivívott parányi népjogok, a' helyett, hogy a' haladási párt embereinek megszerezte volna a' nép rokonszenvét; azt a' kiváltságok iránt szerelemféltő, 's az aligmult napig mindég a' maradási pártol pártólt kormánynak kezére játszodá. Sokan lesznek, kik ez állitásnak vagy első, vagy másik részét tagadják; bármelly véleményben levők megnyugtatására elég legyen az urbéri törvénykönyvet fölhoznom, mellyből világos mind az, hogy a' jogárva,

de a' terheket egyedül viselő a' földesur alatt nyögő népen segitni szándokból hozott törvény a' haladási párt inditványa, mind az, hogy midőn a' törvény hozaték, a' népérdekeit ezt hordá inkább szivén, mint az, hogy a' törvényt sok tusák után vivták ki a' praerogativ szerelmes maradási párt ellen, — ez az elsőt hivőknek válaszul; kik a' másodszor érintett véleményben volnának, azoknak elég legyen röviden annyit mondanunk: nemde e' törvényt az alsó ház kezdeményezte? nemde e' törvényt az alsó háznál a' többségnek kellett kivivni? nemde az alsó ház követei a' megyéknek — vagyis inkább a' megyék nemeseinek — és igy, nemde a' megyék többségének kelle ezen törvényt akarni; és végre, nemde a' megyei követek, vagy az alsó ház többsége, ezen törvényt a' kormány 's a' vele egyszellemü maradási párt ellen vivá ki? közbevetőleg legyen mondva, hogy a' kormány maradás szellemü volt, a' napnál világosabb, mind az alsó mind a' felső háznál (mellyet külön azért nem emliténk, mert az, kivéve a' kormányt, néhány egyéni 's territorialis érdeket semmit sem képvisel) levő minden tagjai ugy nyilatkozván. Es mégis, midőn a' törvény megszületett, a' népa helyett, hogy a' törvényt kezdeményezett, azért küzdött azt kivitt megyékhez viseltelnék bizalommal, épen urbéri pereiben is, mellőzten a' megyei forumot, mindig a' kormányhoz folyamodik. De általában nem csak az urbéri viszonyokban, de csaknem

mindent képzelhető esetekben a' népnek hasonlithatatlanul több bizalma van a' kormányban. Kik ezt tagadnák, majd, midőn az országgyülés haza viendi a' törvényeket, hallgassák meg falunként a' népet, 's meg fognak róla győződni, hogy felséges királyunknak 's teljességgel nem az országgyülésnek fogják köszönni. Kik ezt nem hinnék, menjenek helységről helységre a' nép közé, majd megfogják hallani, hogy a' földesur 's vármegye elleni átok épen ollyan közös, mint felséges királyunkban vetett bizalom általánosan. És legyen meggyőződve mindenki, hogy a' nép, a' reform párt emberei kivétele nélkül bizalmatlan földesura 's megyéjében. Mindezekből állitásunk bebizonyitása után természetesen folyik: 1ör az is, hogy a' reformpárt-keble öntudatával megelégülten, fáradozásaiért nem kivánva bért, nem megy a' nagy tömeghez 's nem kiáltja: a' ti embereitek én vagyok, jogaitokért én küzdöttem; nem sorolja elő a' küzdés napjait, igen a' reformpárt a' népnek, mellyért küzd, hidegségét nemesen szenvedve, nem mondja nekie: jertek a' termekbe, nézzétek a' naplókat, beszéltessétek el magatoknak a' történteket, 's megfogtok győződni, hogy jogaitokat mi, kiket most mellőztök, 's ellenötökben a' nemesi szabadalmakat ők, kikben hittetek, nagyon védék. — Ez egyuttal legyen felelet azoknak, kik a' haladási pártot önérdekleső lázitóknak szokták nevezni. 2szor természetesen folyik az is,

hogy haladásunk lassú és meddő, a' haladás kicsiny seregének a' nép rokonszenve nem levén támasza.

És ez azon hatalmas tényező, mellyet a' reformpárt számításából kifeledt. Lesznek, jol tudom, sokan, kik nem fogják következetesnek látni, hogy én, ki alig néhány sorral fönebb olly nemesnek találám az önkeble nyugalmávak meg elégedvén, bért nem követelő 's igy a' tömeg, rokonszenvét nem vadászott eljárást ki emelem; most egyszerre hibául teszem ki azt, mit fennebb érdemnek mondék: de ezen vád ellenem sújtó csak akkor lenne, ha a' nép közzé pártunknak rokonszenvet kereső és elleneinket ócsárló apostoloknak kiküldését inditványoznám De én ezt nem mondván, állítom csak azt, hogy minden népkegy vadászat nélkül működhetik a' haladási párt ugy, hogy a' népnél több rokonszenvet, és igy az igazság ügyének gyorsabban 's több sükert szerezhet.

Akarjuk csak keresni 1^{ször} okát annak, miért nincs a' nép keblében szőnyegen lévő tárgyaink eránt rokonszenv. 2^{szor} Merényeljük okokkal támogatva állítani, hogy az alkotmányos élet 's a' jogkérdések iránt részvétet gerjeszteni jó és üdvös. 3^{szor} Adjuk elő, mellyek lennének szerintünk az eszközök, mellyek által az érintett kettös czél eléretnék.

Mi az első pontot, t. i. azt miért nincs a' nép keblében szőnyegen lévő tárgyaink iránt rokon szenv —

illeti: én azt hiszem, hogy a' nép a' kérdéseket nem érti, működésünkben nem lévén egység, teendöinkben logicai rend, eljárásaink az exceptivák és a' negativitás térén forogván 's nem értvén, irántunk rokonszenve nem lehet.

Fönebb érintém, mily nemes, mily példátlan el szántsággal ügyekeznek jobbjaink az alkotmányos és a' személyes jógi — 's most hozzá teszem — a' teherviselési közösségen: de már fönebb szinte érintém, hogy működésünk eddig, jobb szándokunk daczára is meddő, 's okát bizonyos logicahiányban kell és tudom keresni; illy logicai hiánynak tartom én az exceptivák, a' specialis esetek körüli forgást, ilyennek tartom én a' negativ működést.

Én az exceptivák 's negativitás térét akkor, midőn még az alkotmány kiterjesztve nincs, és igy, midőn a' mindenek feletti és leg első feladat még meg nem oldalott: nem tartom logicai rendnek — működésünket itt kezdeni meg, részletekről beszéljenek nemzetek, kik alkotmányaikkal készen állanak, egyes kérdések felett vitázzanak; kiknek egészen fölépitett alkotmányuk alatt összes polgárságok fedve van; — mi épitsük a' tizenöt milliot fedő allomány épületét, és ha e' nagy munkával készen leszünk: akkor beszéljünk majd egyes osztályok butorozásárol.

Most látom sokaknak ellen vetését 's ezer hozzám intézett kérdését: hát a' negativitás térén forgunk-e?

Feleletem: igen; ugy van, uraim, nézzétek végig a' reformpárt által ki vivott ujjabb törvényeinket, az executionalis törvényektől kezdve az urbéri szabályozásokon 's a' váltótörvényeken keresztül a' most tárgyalt büntető törvénykönyvig; fussátok át emlekezetetökben az utolsó tizedben haladási embereink által vittatott eszméknek sorozatát 's meg kell győződnötök, hogy honunk ellenirányban a' kül országokkal a' helyett, hogy az alkotmány terjesztésén, a' kiváltságos jogok lerombolásán, szóval, az alkotmányos jogok gyakorlatának a' hon minden polgárira leendö kiterjesztésén, és igy az összes hon erösítésén kezdette volna meg működését, egyes és részletes kérdések sükerárva vitatásával tölté idejét. Igen, mig a' három tizedes életü és absolut alkotmányú német biralmak a' városok 's helységek rendezésén, az általanos képviselet be hozatalán és a' polgár egyenlöségén kezdék meg a' reformi téren pálya futásukat; addig mi, mellözve ezen egész és egyedül üdvezitö eszmék életbe lépésének sürgetését, részletes, aggottszerü jelen állományunkban telyességgel bele nem illö egyes rendszeres munkák irásaival 's a' feudalismus nemesi nyomoruságával sehogy meg nem férö egyes ipart elömozditandó törvények feleröltetésével kinzók magunkat.

És mert e' részletes, tarka 's gyengén fel fértzelt foltok állományunk Sz: István köpenyéről leritak a' nélkül,

hogy a' nemzeti mezt erössebbé, tartosabbá, és diszessebbé tették volna; mert czélt tévesztett működésünk eredménytelen volt, elkeseredtünk, 's elhagyva a' haladásitért mindinkább más t. i. a' negativitás térére léptünk fel. — Rendszernélküli részletes működésünk nem teremve meg a' siker kalászait, ismét elkeseredénk, 's nyolczszázados szerepünket nem birva elfelejteni, ma is sokkal inkább a' negativitás mint a' positivitás emberei vagyunk.

Igen, mi olyanok vagyunk, mint a' Bourbonok, mi, mint ők, a' történtekből 's nem tanultunk semmit 's nem felejtettünk semmit; minekünk részletes 's nem kerék egyes működéseink sükertelensége nem azt a' tanuságot adá, hogy ezentul, mellőzve a' foldozást, egy erős, egy ép, egy rendszeres egésznek életbe hozásán működnénk; nem, — mi, mint X^ik Károlynak udvara, tevénk, kik a' vész csendesültével ismét ott kezdék, hol a' foradalom előtt végzék vala. A' magyar alkotmányos élet működése igen kevés külömbbséggel az, mint volt régen: egy parányi töredéknek, egy kis részletnek, a' nemességnek részletes kérdések körüli toldozása, és aztán, mert a' foldozott ruha még sem olly csinos, jó, mint másnak ujj köntöse: kétségbeesünk elkeseredünk, 's a' ki lelke vanneki opponálunk! E' két kerékvágásban kereng működésünk, 's mert a' reformot csak igen parányi töredékben teszük a' 2^ik sarlangos körben pedig, sokkal jobban otthon vagyunk,

lévén dologhoz nem túdó 's nem is akaró, azonban mást a' lassuságért még is szidó és ehhez igen értő keleti faj, ezért sokkal inkább szeretjük, de jobban is reánk illik — az opponens, mint a' réformér nevezet, mely nevezet, notabene, nálunk nem a' megbukott, bár mely politicai hitű minoritást jelenti mint külföldön: nálunk az oppositionalista — szó az opponensek által igy értelmeztetik: a' törvényes ellenzék és a' constitutionalis haladás emberei párt neve. — De én nem csak ezen, de a' szó értelmében vévén alig esmerek jobb nevet, mint nekünk az oppositionalista, ez olly tökéletesen kifejezi a' hasát melegiteni napra feküdt magyarnak a' lassú németet szidó indolentiáját, oly tökéletesen magába foglalja pártunk működéseinek negativitását, annyira nincs ebben a' szóban semmi positivitás, szoval, annyira el vitathatatlan kereszt s' vezetékneve pártunknak: minővel a' földtekén egyetlen egy sem büszkélkedhet. Én nem tagadhatom ebbe az opponens névbe mind inkább inkább szerelmes vagyok, 's a' ki nem találja jónak, találjon jobb nevet pártunknak, nekünk, kiknek szivünk, lelkünk hején van; kik jogainkat ugy mint kenyerünket szivessen megosztanok felebarátinkkal; de hijába szeretjük a' kényelmet, 's aztán mitűrés tagadás, egy kevéssé restek is vagyunk, 's meg csak nem lehet mindenkinek Anglius esze; a' német okosabb tehát, — ha valami nem megy, mi ugyan a' kuczikba últűnk, de

szidjuk a' németet; még egyszer mondom: hogy nemeslelkű indulatos, kissé indolens nemzetünk nemzeti pártjának, ki mindent kiván, de nem sokat akar 's tud tenni, ha mégis nem megy: haragszik, jobb nevet az opponensnél nem lehet találni.

Nagyon gyakran észrevesszük biz mi is, hogy bizony sokáig aludtunk, hogy melletünk a' velünk egykorú 's még csak nem is banszos angoly ugyan el hajtott, ekkor aztán vagy sír vagy néz a' hű magyar hajdankora tükrében, vagy gondolkozik, hogy tenni is kellene már valamit, 's ekkor nagy tüzessen hozzáfogunk, persze nem rendszeres egészhez, ha nem a' mit hallunk, hogy épen főznek a' szomszédok, mi is tűzhöz tesszük, p. o. Angliában börtönöket készitenek, mi is; Poroszországban büntető törvényeket készitenek, mi is; haljuk hogy valahol túl a' vizen váltótörvény is van, hát miért nelenne nékünk is? persze! már arra ki az ördögnek is lenne gondja, hogy mit csináltak már az előtt ott mindent. Hiába beszél nékünk maga a' romai pápa is, hogy az angoly előre házat épitett, azt be is fedette 's aztán rakott szobánként belé butorokat; hiába mondják a' szomszédok, nem kell előbb meg venni a' butorokat, mert meg veri az eső ha eresz nem lessz: mire válaszul legfelyebb elkáromoljuk magunkat: ne tanicsd apádat — — — — — —, tudja Pál, mit kaszál 's: a': t: — Aztán ha történetesen

még is meg verné az eső: akkor a' szegény magyar föl sohajt, kétségbeesik és ismét szidja a' németet, miért csalta meg; és kétségbeesik 's ismét nem csinál semmit, — Ez az ázsiai nyavalya a' mi bajunk!

Az érintettem azsiai nemes, de kisélassú, és ingerlékeny természetünkhöz hozzá szegődvén azon tenger érdekkülönnemüség, mellyet az ötvenkétkülönálló és territoriális viszonyainál fogva más érdektől vezérlett megyék, 's az ezek mellet egészen függetlenül álló heterogen szerkezetü kerületek, mezők, vidékek és községek egész quodlibetje, és ezekhez jarulván még azon tenger castai érdekek, mellyek a' háromfejü nemességekben öszpontosulnak; nem feledvén továbba azt sem, hogy a' nemesség három kategoriai külön érdekek következtén egymásnak sem a' legjobb barátai, itt ismét nem lévén például: a' föld szinnek, az az a' nemességnek, ugyanazon jogköre mely van al első emeletnek, a' fő Rendeknek, 's a' mindkettőjök vállára nehezkedett második emelet az egyházi rend vagyonossági tekintetben büszkén nézvén elfölöttök; ha mind ezen és az el nem számolt ezer apróbb külön érdekek mellé még fel mutatjuk azt is, hogy a' törvényhozási és általában minden joggyakorlati körből ki szorított tizennégy millio, kiknek csak a' teherviselési dicsősség jutott mai napiglan, a' hatalom 's jog felett örökös osztájt tartó három testvér nemességet, igen keve-

seknek kivételével, nem a' legjobb gyámatyának tartja. 'S igy nem igen szereti, és nem is igen hisz-talán a' komáknak, de a' közdolog iránt mindenesetre mind e' napig egészen hideg; ha mind ezeket, mondom, fölveszük: reményljük, nem fog senki is csodálkozni, hogy ha a' nemzet e' parányi és még is olly tömérdek, 's annyira különnemű érdekektől vezérlett castákból öszve állított törvényhozása nem bir 's nem tud és talán nem is akar általlános és összes nemzeti szempontból el nézni a' dolgokon, hogy ha castai érdekei tökéletes elfeledésével nem ügyekszik a' tizenöt millioval együtt és egy czélra a' nemzeti egyesült erő 's az összes tizenött millio boldogságáért működni.

Vagynak, hála az égnek, sokan kik át látják ugyan, hogy a' részletes reform, hogy az alkotmányunkba bele nem illő ujj eszmékkeli foldozás nem jol kamatozó tőke, de hitök ként e' téren kell maradnunk, nem levén erőnk a' régi alkotmány lerontásához, és annak helyén egy tökéletes, egy minden polgárnak kötelességeihez és terheihez mérten jógokat adó alkotmánynak fölépítésehöz, 's ezért csellépésekkel kell meg lopnunk az alkotmányöröket, és igy egyes korhadt butorokat, össze égető kanoczokat bele hányni, 's majd ha igy a' feudalismus uraságnak külömben is szú ette butorai öszveomolván hamuvá lesznek, — majdan akkoron teszük meg a' radical reform

lépéseket. És e' tant követve, hozaték peldául: a' váltó törvény az ipart leginkább gátló, a' nemesi inertia leghatalmasabb támaszának az ősiségnek meg döntésére.

Én e' tant, e' tacticat nem tartom sem eléggé nyiltnak, sem eléggé czélszerünek, hogy nyilnak nem tartom; az, reménylem, nagyon természetes; hogy czélszerünek nem tartom, okaim következők: 1ször már föneb érintém, hogy én a' toldozó foldozó reformnak barátja nem vagyok 's azt meddönek tartom, — szinte fönebb állitám, hogy a' hatni akaró párt működése sükeresitésére egyik leghatalmasb tényezőnek a' nép rokonszenvét tartom, mely nélkül hozott törvény, ha létre jön is csak holt betü; szinte fönebb érintém, hogy a' nép logicai rend nélkül innen vagy amonnan ki kapott egyes reform eszmét nem érti, 's igy irántunk rokonszenve lehet, most tehát nincs más hátra, mint fönebbi álitásunknak testet adnunk.

Én azt hiszem, hogy Magyarország tizenőt millio polgára közt nincsen őtvenezer, ki azt tudná, mi az ősiség, annál kevesbé azt, hogy micsoda vegytani működés következtén döntendi meg ezen a' többségnek káros ősiséget a' váltótörvény, 's igy mint és mennyiben tényezője ez a' számára leendő jogközösségek kivivásának.

Többet mondok: nem hiszem, hogy honunk adózóinak század része az adók körüli agitatiokban látott volna

egyebet, mint azt, hogy rajta talán egy-két krajczárral — könnyiteni fognak, bizton merem álitani hogy a' tizennégy millio adózó közzül nincs egy millio, ki abban a' teherviselés közösségét a' negativ jognyerés magos szempontjából fogta volna fel; — én hiszem továbbá: nincs csak egyetlen egy eddig vitatott specialis tárgy is, mellyet a' nép talán a' teendö eredményében fogna fel, is ez nagyon természetes, mert ki is kivánhatná a' politicai tudományban sem magas nézettel, sem gyakorlati eszmélettel nem biró földnépitöl, hogy ő egy magában odavetett bizonyos szabad szellemü eszmét, milyen p. o. az ősiség meg döntése, fölfoghasson, és hogy igy, ösmerve előzményeinket, működési ügyességünket, megitélhesse az eszmének szabad szelleműségétől meg kapassék, hogy annak messze vágo következéseit ellása, és igy az értők küzdőknek faradozásait igazán méltányolhassa, és hogy az érdekeit képviselő párthoz mind ügyességéért, mind jó szándokáért bizalommal viseltessék. És ki kivanná végre azt, hogy a' nép illy abstract magában álló eszmét az általános jog és igazság magas szempontjából fogván fel, ki számitván, magára 's a' honra leendő hasznait igy tárgyalt köz ügyek, mint önérdekei iránt meleg szeretettel 's részvéttel viseltessék. Hogy mi az a' váltótörvény, mi az a' büntetőtörvénykönyv, 's mi az az ősiség? azt a' nép nem érti 's igy nagyon természetes; tárgyaltatása iránt rokon-

szenvvel nem viseltetik. Menjünk ellenben logicai renden, ne mistificáljuk magunkat, 's ne használjunk állépéseket, ne bibelődjünk speciálitásokkal, hanem kezjük reformeri pályafutásunkat az első oszlopnál az alkotmányterjesztésnél 's e' pontból indulva, menjünk logicai rendben, 's minden, kinek tiszta felfogása van, meg fog érteni bennünket. Ha volnának, kik álitásaimban kételkednének, utasítom — menjenek a' néphez 's kérdezzék meg: Ti nép! akarjátok e', hogy ti jogban és teherben egyiránt részesüljetek a' nemesekkel? — akarjátok-e, hogy az ország gyülési követeket ti a' nemesekkel együtt 's közössen válaszátok; akarjátok-e hogy az ország minden nemű adóit birtokarányban közössen 's együtt fizessétek? etc. etc. és fogadom, a' nép igen-igen-igennel fog válaszolni, fogadom, e' kérdéseknek lesz rokonszenve. Itt ismét egy ellenvetéssel találkozhatunk: azt felelhetitek t. i. a' toldozgatással küzdő reformerek: hiszen tudnánk mi ezt, de e' pálya kört meg nyitni nem mertük, félvén, a' lázadástol — Válaszom: a' nép azért, mert jogokat nyert és vele a' terhek meg osztattak, még soha föl nem lázzadtak; jogok, teher viselés közönségének meg tagadásáért ellenben igen folyt vér elég. És végre rajtunk áll a' népet nem lázitani föl, rajtunk áll, a' népnek e' kérdéseket tevén, igenlő felelete után azt mondanunk: no, ha akarjátok, barátim, kérjük meg alázatossan felséges urunkat,

atyánkat, királyunkat és az ország gyűlést: osztatnák meg velünk is jogukat 's terheiket.

De távol légyen töllem, hogy én azt állítsam, hogy a' teendők legelsője a' népre felhivó proclamatioban 's a' népet jog követelésre tüzelő apostolokban lenne; nem menjünk, mint mások, az alkotmányterjesztés utján lassú, de mindig világos leptekkel, és maradjunk mindig szilárdul 's rendülhetetlenül ezeknél. És ha valaki ezen utat még is lázitónak tartaná; ismét németországra hivatkoznám 's föl mutatván, hogy az ujj életöket 1814ben kezdő német frigyes tartományok többségében magok a' fejedelmek kezdék meg éppen e' ponton a' reform pálya futását. És szerintem nagyon helyesen, ők meg tanulták a' francziai forradalom történeteiből, hogy a' nép nem a' jog megadásaért, hanem azoknak meg nem adásáért szokott föl lázzadni; ők felejtettek, tanultak is.

Politicai conjuncturáink, alkotmányos viszonyaink és az uralkodó előitéletek által, mint látok, menthető rendszertelen és specialis kérdések taglalatával foglalkozó, toldozó reformunk, melynek, mint érintök, a' nép viszon szenvét meg nyerni lehetetlen, most ezen hatalmas tényezőnek hiányán kivül elég legyen meg emlitenünk; hogy az ily részletes működésnek sükernélkülisége az elkedvetlenedésen kül, még az ingatagságot, habozást, álhatatlanságot is szüli, 's a' fennebb elszámlált számtalan

következményeken kül a' részletes, a' toldozó reformnak, még az ön magunkbanni bizalmatlanság, az ingatagság, a' változékonyság is, mint természetes következménye; itt kérdenétek, mely kérdésben, mely működésben nem voltunk állhatatosak? felelnénk: igen sokban, 's közülök lesz szerentsénk alább egynéhány példát fel hozni.

III.

Eddigi feladatunkat, melly szerint fölmutatánk, hogy honunk valamint előítéletekkel telt, a' philosophia és logica 's az ezekkel foglalkozó tudósok ellen, úgy alkotmányos életének mozgalmaiban sem tart semmit a' teendők logicai egymásutánjára, 's ezért reformunkban semmi egység, 's ezért a' haladás pártjának semmi biztos, semmit közösen ösmert czélja nincs; — előadám továbbá, hogy egyes, a' többség által nem értett eszmék taglalatával foglalkozván, ugy ennek rokonszenvét nem birjuk, 's hogy ezért működésünk sükertelen; minek ismét természetes eredménye, hogy lelkesedésünk csökken, a' magunkiránti bizalom fogy, azonban a' teendőknek halmaza veszteglést mégsem engedvén, abban hagyva a' sükeretlent, mást, 's ez ismét nem levén czélszerű, ismét mást választunk; és igy mindég sükerárva működésünk tére naponta változik, működésünk mentségét ez egymásból természetesen folyó nemzeti szerencsétlenségünkben állományunk és institutióink heterogeneitásából és az alkotmányos jogok-

kal biró ezer érdektől vezetett castákból stb. stb. igyekvénk keresni.

És hitünkként illy óriás előitéletek 's ezeknek következései a' számtalan balitélet ezredei által elboritottan találják a' nyolcz százada szaggatott hont Széchenyi és Vesselényi, igen e' nagy honpolgárok a' három nemesi casta ügyvédkezése által el koldúsodott hon' fölvirágoztatására hivattak föl 's, — eljárásokban két külön pontról indulván, egy és ugyanazon czélra, t. i. a' nemzetgyilkos, káros és igaztalan, 's igy jogtalan kiváltságok halálos mételyének, a' feudalismusnak megtörésére törekedtek. Az út, mondók, különböző, de mindkettő egy csélra vezető volt. Széchenyi azt mondá: e' tizennégy milliónak pénz, pénz, és ismét pénz kell, 's hogy ezzel birhasson, számára víz és száraz gyors közlekedési eszközöket, ipart kell teremtenünk, 's igy a' munkásságnak sükert adván, a' népben szorgalmat és takarékot költenünk, és majdan, ha az iparüzést megkedvelik, annak hasznai által munkásságra ösztönzött népünk anyagi jólétre vergődik, anyagosságra tesz szert, akkor a' polgári jogok követelésével is előjön 's akkor ezt ő tőle megtagadni sem nem lehet, sem nem veszélyes.

Vesselényi Miklós, látván a' kiváltságoknak nyolcz század óta gyakorlott igazságtalanságát a' nép ellen, az elfogult kebleknek az igazság és a' jog meleg szavait hirdeté. Ves-

selényi azt mondá: e' népnek életpolgári jog kell, és ha az öntudatlan holttestbe lélek öntetik, 's ha kezeiről a' szolgaság nyügző bilincsei leszedetnek, majd szerez ő magának vagyont, teremt ipart.

És mindezekből tisztán látszik, hogy mind a' két nagy reformátornak czélja egy ugyanaz: a' népnek polgári és anyagi jólételt szerezni, 's ők csak az utban különböznek.

És ha most kérdenétek: mellyiknek iskolája jobb e' két reformernek? felelnénk: miként mi megengedjük, sőt tudjuk, hogy anyagi jóléttel birván, a' szelleminek is hamar birtokába juthatunk, még a' szellemi jólétről az anyagira nem olly gyors a' haladás; de arról is tisztában vagyunk mind nézletileg, sőt még erősebben meggyőzetve a' történet által, hogy a' szellemi jólétnek az anyagi is mulhatatlan következménye, mig forditott arányban a' siker nem bisztos, mi pedig a' mathematicai bizonyosságot a' lehetőség töredékeny reményével soha fel nem cseréljük. — És igy nagyon természetes, mi Széchenyit sebesebb és gyorsabb, de Vesselényit biztosabb reformernek tartjuk; Széchenyi pályája virágosb, 's ez háladatosabb a' működőnek. Vesselényié szilárdabb és biztosb a' nemzetn k.

A' nagyoknak nagyobb fia Miklós, azonban a' sors vad csapásai által a' működési térről leszorítatván e' nem-

zetnek fájdalmára, most legnagyobb részben mint pártunk működéseinek birálója áll hátunk mellet.

Széchenyi pedig eszméibe szerelmes authocrata, nézvén hitrokonit fabábaknak, azokra számol ugyan, de nem szereti, 's igy gyakran isoláltan áll; — Széchenyinek eszméi nagyok. Széchenyinek az emberek nagyon kicsinyek. Széchenyi szerelmes e' honba 's öneszméibe, dicsőséget osztni nem szeret; 's ezért Széchenyi — mint Napoleonról mondák — mint sachjáték jegyeket használni szereti; azonban álljon fel mint győztes vagy vesztes a' játéktól, bábjait hidegen dobja el. Széchenyi e' hont 's Pestet igen, de embert keveset; Széchenyit e' hon igen, de emberek kevesen szeretik. Ezért Széchenyi sem működik annyi sükerrel, mint Széchenyinek működnie kellene.

A' szép korány után, melly nemzetünknek két nagy polgárt külde, honunk ege csakhamar elborult, 's mintha megsokalta volna az ég, hogy egyszerre két nagy polgárral áldá meg, leszoritá mindkettőt a' küzdtérről; a' különbség csak az: Vesselényit a' mostoha sors — Széchenyi önmagát szoritá le az osztatlan bizalom, nagyszerü hatás és sükerdús vezérségből. Vesselényi elvei 's e' hon vértanujává lett; Vesselényi szabadságát és egészségét vesztetten végzé be, a' hon legmélyebb fájdalmára, fényes vezéri pályáját. Vesselényi túl a' közügyekbeni cselekvő részvéten,

túl börtönén is él; Vesselényit, mint hajdan az apostolok a' Megváltót, könyezve vesztők el szemeink elől; Vesselényinek, a' mennydörgő szónoknak, a' magyar polgári kötelességek 's becsület legnagyobb tanitójának lelke, áttörve a' sötét tömlöczök falain, jótevő szellemként örködik a' nép 's vezérei fölött. Vesselényi, mig egészségét, szabadságát nem veszté, a' nemzetnek vezére, a' polgárcsatáknak első fia, most eljárásaink fölött őrködő szigoru apánk. Vesselényi ott Brutus, 's itt Cato. Vesselényinek, föllépése élete visszavonulása, Vesselényinek szeleme, egyénisége, szóval: Vesselényi egészen egy szép példakép. Nézzétek, tanuljátok 's ismerjétek meg Vesselenyi Miklóst, 's legyetek, mint ő, e' honéi — 's honunk boldog leend, mint azt Vesselényi Miklós kivánja.

Fájdalmas, de ugy van, — Vesselényi és Széchenyi nem azok hatásban e' honra nézve, kik voltak, 's még fájdalmasabb az, hogy éltök dele előtt kihullott kezökből a' vezéri pálcza, és legfájdalmasabb az: hogy az általános reform mezején alig teve egykét lépést, bukásokkal a' haladás hajója is fölakadt. Nem feladatunk most a' visszavonás, az irigység, a' fényleni-vágy 's a' vezérség utáni kapkodásszülte ezer apróbb szakadásokat elősorolni, mellyek most is, mint mindig, dulák e' hont.

Vesselényi és Széchenyi megkezdett működésük felvirágzása előtt léptek le, és igy ha valaki e' két nagy

reformert tetteiben akarná megitélni, mellyek működésöknek elvitathatlan emlékszobrai, e' két férfiut nem ismerhetni el olly nagyoknak mint minők.

Ha Vesselényit és Széchenyit birálván, majd az utó kor tetteiknek felmutatható sükere után itélendi meg őket, akkor Széchenyi a' nyertes. Dunánk gőzösei, Pest büszkesége a' hid stb. stb. ott állnak mind meg annyi emlékszobrok Szécheny-felirással. — Vesselényi működésének eredménye nem szembeötlő test, ő lelket 's jogot akart, melly ha kivívaték, az ő általa szabaddá lett nép által épitendő utak és mausoleumokon nem lesz látható a' Vesselényi-név; az ő neve e' honnak tizenötmillió neve között elvész. És Vesselényi fényleni nem is akar, Vesselényi jog és szabadságban osztozik a' néppel. — Vesselényi örülni fog, ha nagyszerü intézeteit a' nép önmaga épitvén, nem egy harmadiknak tetteit magasztalandja, de önkebelében kél az erőérzet magasztos eszméje.

Széchenyinek pályája virágosb, 's hirtelen jutalmazóbb a' működőnek. Vesselényie üdvözitőbb, a' nemzetre működőnek azonban jutalmat fényeset 's fölötlőt nem ad.

Azonban nagyot, nemzetszerüt egyik sem tett. — Széchenyiről mondanátok: igen! hát a' Dunát hasitó gőzösök? felelnénk: ez, először nem nemzeti, ez osztrák nitézet, az utnak egy része csak a' miénk a' jó istenadta

Dunán. De a' szép hajók az osztrák egyesület sajátjai — Pest készité őket Bécsnek. — Az utazási, kényelem a' miénk, a' pénz az osztrákoké. Mondanátok: a' részvegyeseké. Igen, uraim, de ne feledjétek, hogy a' hajók az osztrák gőzhajótársaság sajátjai; mi birhatunk részvényt, de nem ugy, mint magyar, de mint osztrák tőkéhez. — A' gőzhajózásnak mi barátjai vagyunk, áldjuk teremtőit; de nemzeti intézetnek nem tartjuk.

A' híd pompás mű, de e' fénylő gyémántokkal kirakott föveg semmit sem segít a' koldus nemzeti mezen. És legfeljebb is egy pompás amphitheatrum mellynek a' jogközösséggel, az alkotmányos reformmal semmi köze. — A' mausoliumok szépek, de Muszkahonban is bőven vannak, és nem mulhatlan tényezői az alkotmányos reformnak. Óriásszobrok, üdvleldék egy nemzet pénzének mindig, de szabadságuknak nem okvetlen hirdetői.

Mi Széchenyit nem az ő épitette pompás fényszobrok, de munkáiban elhintett eszméiért tiszteljük. Széchenyit nem a' pesti hidon, de az általános közös adózás eszméjét legelébb mondván ki, tiszteljük, mint honunk egyik első fiát. — Széchenyi, mint magyar, nagy, — munkáiban megtámadván a' feudalismust, megpiritván bennünket hanyagságunkért, serkentvén a' haladásra 's az iparra. Széchenyi a' Dunán, mint osztrák, nagy.

Széchenyi Vesselényinél, mint magyar, mindig kisebb. — A' szathmári gyülés Vesselényie mellett nincs honunknak nagy férfia. Ő volt első, ki honunkban positiv legelőbb szólt fel termeinkben a' nyolcz századig zsarolt nép érdekeiben.

Széchenyinek nem-nemzeti nagy tetteit holt kövek hirdetik, 's ezért felötlőbb működése emléke. Vesselényi e' hon embereinek, jogközösséget akart és a' tizenötmillió nem ismeri első apostolát.

De fönebb már megjegyzők, hogy a' két nagy reformátor széles működési köre csak hamar összeszorult, Széchenyi 's Vesselényi a' vezéri széles hatáskört, működésök megkezdvén, elvesziték.

Széchenyi és Vesselényi bukásával ujra fölléptek a' visszavonás, az irigység ezerfejü szörnyei, mindenki első akart ismét lenni, dolgozni senki. Érdem nem volt, de érdemeiket emlegetvén, számtalanok nyultak önbizottan a' kormánybot után, és honunk ismét vérzett és honunk ismét visszaesett volna, ha egy férfiunk nincs, ki az egymás között összebonyolodott elemek közül, mint Neptun a' föllázadt tengerből, merül föl váratlanul, komolyan 's parancsol csendet. Igen, ha Deák Ferenczünk nincs, ki lárma nélkül jött, de midőn fölmerült vállastól magasan látszott el a' többi seregből, kinek nagysága, kinek felsőbbsége előtt állát marva huzódott vissza az önbizottság 's az irigység

ezerfejü szörnye; igen, ha Deák nincs, ismét visszahullunk.

Nem kétlem ismeritek mindnyájan magyarhon Deákját, Zala követét, öt, a' magyar törvényhozás Caesárját, ki jövén, midőn a' törvényhozás kormányvesztett sajkája tébolyodott zavarban hányaték; midőn a' hajósok, elvetve evedzőiket, mindnyájan a' kormánylapátért küzdének — jött, látott és győzött. — Deákot, a' haladási párt nagy kormányosát ki ne ösmerné? —

Deák Ferencz szerényen lépett föl, jöttét nem hirdeték. Deák Ferencz, nem lármával, mint duló orkán, de csöndesen, mint az éj tengeréből fölmerülő nap, tünt föl.

Deák eddigi politicai életének jelleme a' csendes, a' lármanélküli, a' nyugalmas méltóság.

Deák, mint vezér, szétnézvén ezerfelé huzó pártján, erejének egyitésére tört. — Deák előtt nincs, — Deák teremti az első compact reform pártot; táborát beosztja, embereinek tárczákat enged, a' működési kört ő szabja meg 's az irányt Deák maga adja. Deák Ferencz a' reformpárt nagy gépmestere, minden egyénnek működési kört enged, 's ő csak az egész alkotmány rendszeres működésére figyel.

Deák, mint vezér, nem nehéz; mindennek tárczát engedvén, ő nem akar a' haladás dicsőségének egyedárosa lenni; Deáknak emberekkeli banása, mint pártfőnek, föl-

mulhatlan. Deák embereit mind használja, 's ha nincs reájok szüksége, nem dobja el.

Széchenyi, mint pártvezér, nehéz, mert ő osztatlan dicsőséget szeret, és öneszméibe elfogultan szerelmes, 's az embereket használni szereti 's tudja is; de ha czélt ért, embereit hidegen dobja el, a' dicsőségen ugy szokott osztozni, mint az oroszlány a' prédán a' többi állatokkal. Vesselényi embereit szereti és becsüli is, de fölhasznalni nem birja. Deák embereit használni és szeretni egyiránt ügyes és nemes.

Mint egyéneknek társalkodásuk igy áll: Széchenyivel levén, érezned kell, hogy ő nagy, ő mindig leereszkedik hozzád. Vesselényi önérzetet költ benned, ő magához emel. Deák magadra hágy, ő se nem nyom, se nem exaltál, 's igy a' három között itt is ő a' legügyesebb.

Deáknak, mint vezérnek, szerencséje Széchenyi és Vesselényi fölött az is; hogy ő, a' középrendből születve, jobban ismeri a' politicai téren résztvevőknek gyengéit. Deák a' megyékből legjobban ismeri honunk institutioit is. Deák magunkszőrü ember, ő vele legjobban otthon érezzük magunkat.

Deák politicai működéséről nézetünk ez: ő ismerve az előzményeket, ismerve a' teendők végtelen sorozatát, ismerve a' küzdő reformpárt gyöngeséget, 's fajdalomtölten látván kistáborának egymásközötti szakadásait; először pártját

egyité, 's ezt hogy szerencsésen tevé, világosan mutatják az ővezette országgyülések, mellyekben pártja, bár kisebbségben áll, mindég győz. Deák, mint követ, nem lép föl a' kitüzött kérdések ellen, mert fölszámitá, mennyi érdeket lázítna igy maga ellen: ő tehát, mint követ, az előbbi országgyülések által kitüzött kérdésnél marad.

De az utolsó országgyülés után azonban lelép a' specialitások mezejéről 's remek követjelentésében föleleveníti a' városok kérdéseit, és világosan kimondja, hogy ezentúl minden erővel az alkotmányterjesztés térén kell működnünk. Ezért városokat rendezvén, jogokat ad nekik, 's igy rendezvén jogrészessé teszi egymásután az egész hont.

Deák, nagy követe Zalának, nekünk az országgyülésen hasonlithatlan pártvezér; azonban mint reformér, mint honpolgár követjelentése után lett azzá.

Igen, uraim! a' zalai követjelentés a' rendszeres reformnak előbeszéde. Ebben elállván Deák a' toldozástól, egy szélesb 's tisztább és közösen ismert 's kivánt radicál reformot inditványozott. Az alkotmányterjesztés fölséges eszméjét a' városokon kezdvén, logicai rendben viszi végig az egész honreformon. Mi a' zalai követjelentést a' positiv, a' rendszeres, a' radical reform alap-és irány beszédének tartjuk. — Deáknak óriásérdeme, hogy a' specialitások a' negativitás mezejéről levivén a' reformot, azt positiv működési körbe vitte által.

Deáknak jelentése széthordatik a' honban 's a' radical reform szemlátomást nőtt, erősödött lélekben és testben. És mi csoda, ha a' positivreform több rokonszenvet talál, mint a' mennyével birt a' néha toldozó oppositio.

Alig hangzott el a' reform nagy vezérének iránybeszéde az egerszegi teremben, azonnal megnyilt a' haladásnak uj aerája, a' haladási párt Deák beszédében iránytűvel van ellátva, 's ez már nagy szerencse; az ötvenkét középpontban működő haladási párt, ez ariadnai fonállal a' fölhalmozott kérdések tömkelegéből föl a' haladás lépcsőjén vezetteték az igazság és a' jog szép világához, 's ezt ki ne ismerné el, hogy végetlen nagy nyereség, és ezért mi a' zalaegerszegi beszédet Józonunk Deák Ferencz által a' tudományok Colchisi nehéz utjáról hozott aranygyapjának tartjuk, egy olly alapos, olly jó előzménynek, melly jó sükeréről kétség sem lehet.

Déaknak beszédén innen volt még partunknak egy reménytelenül nagy szerencséje, 's ez az, hogy a' magyar szívérzelmeken, mint Liszt zongoráján, játszani tudó, hogy a' lángnyelvü, tollu és eszü Kossuth bizaték meg jó sorsunk által a' haladási párt tárogatójával.

Deák Ferencznek iránybeszédein kivül hirlappal is bir pártunk, 's ezt, mi legtöbb, Kossuth szerkeszti, Kossuth vevé által a' haladásnak minden megyékbeni naplóját, 's Kossuth adá vissza a' hazának a' napi történeteket.

És ha volt e' honban ember, ki hivatásának megfelelt: akkor Kossuth Lajos mindenek fölött az; és ha mutathat a' történet, 's ha van a' földtekén olly ország 's párt, mellynek organuma a' legszabadabb sajtó mellett működéseinek megfelelt. ugy a' dicsőségben Kossuth az elsők közt fog osztozni, mert ő bonyolult viszonyaink közepette azt megkötött kezekkel tevé.

Romában szokás volt, ez évnek bizonyos korszakát valamelly nagy ember nevére nevezni el, mi azt hiszszük, ha e' szokás honunkban divatoznék, a' zalai követjelentés és az 1843. évben megnyilt országgyülés közötti korszakot Kossuthnak nevéről neveznék.

Igen uraim! mit a' visszalépett nagyok elmulasztának, az idő alatt kétszer pótolá Kossuth vissza: e' három év alatt a' haladási pártot ő vezette, ő tanitá, ő tüzelé 's ő működteté, és mit Deák haladási pártunk képviselőivel, az országgyülésen öszpontosultakkal, tön: azt Kossuth Lajos az ötvenkét megyékben széjjelszórt, ötvenkét mezőn küzdő egész haladási párttal tevé három hoszszú éven át.

Kossuth Lajos olly kitartással, mint előtte senki sem, páratlan szorgalommal, mindég növekedő lelkesedéssel vezeté pártunkat; és ne feledjétek, uraim, hogy Kossuth Lajos nemcsak a' Journál térén, mellyet körülményeinkre ő alkalmaza legelőször, s' mellynek fölmagasztalására nem kelletik egyebet mondanom, mint azt, hogy magával ragadó

vezérczikkjeiben működésünknek napról napra irányt ad, megyei tudósitásaiban pedig e' nemzet ötvenkét hatóságainak analisisait irja és mutatja föl a' nemzetnek. Vezérczikkjei a' haladás vezérzászlói, a' megyei tudósitások e' nemzet moralis statisticája.

De Kossuthnak hirlapját dicsérni több, mint fölösleges; ezzel azért fölhagyván, csak arra figyelmeztetjük olvasóinkat: miként Kossuth munkásságának a' roppant hirlap keskeny kör volt; mit ő hirlapjaiban mint lángtollú iró tön, azt az ország szivében, az irányadó Pesten, mint szonok is tevé. Kossuth hasonlithatlan pártvezérünk volt, a' szópadon épen ugy, mint az iróasztalnál. Kossuth a' magyar jó ügy magyar Mirabeauja és Camill Desmoulins egy személyben. Kossuth a' kiváltságok és maradás szennyes penésze ellen legelső küzd tollal és beszéddel egyiránt, 's e' két tárcza Kossuthnak kevés: ő ismét egy uj eszmét, a' socialis reform működéseket ülteté által honunkba, és a' részvétre fölhivott jobbakkal egyesülten egyesületeknek ad életet 's ápolja azokat.

'S ha volt ármány, ha volt fondorkodás és méltatlanság valaki ellen: ugy mi jól tudjuk, Kossuthnak némi panaszra és elkeseredésre is lehetne oka, de ő ezt nem teszi, ő az irigység minden alakjai közt, mint ügyes csajkás a' szirtek között, evez el.

Nekünk Kossuthnak mindég legyőzött megtámadóival semmi közünk: sajnáljuk csak azt, hogy ostromlói közé pártunknak egyik tisztes veteránja, a' nagy Széchenyi, is közé keveredett; sajnáljuk elleneinknek azon titkos káröröm̃ét, mellyet élvezének e' két nagy férfiu közé vetett Aeris álma következtében; 's ha van polgárbűne Széchenyinek: úgy az körülbelől innen következik: ő embereit és partját, kik vállokon emelék magok fölibe, három évig nemcsak, elhagyá, de kikelvén ellenök, ostorozá is. Kossuth Széchenyinek éveken át vitt gúnyaival és polemiájaival keveset gondolt: ő daczára azoknak működött, folyvást keblének istenét követvén. Hogy a' Széchenyi-Kossuth polemiakban Széchenyinek kelle vesztenie, az nagyon természetes; hogy Kossuth Széchenyit olly nemesen boszúlandja meg, mint ezt a' telekdij kérdésében tevé: ez Kossuthhoz hasonlít. Széchenyi meg akarván törni Kossuthnak hatását, utoljára is maga állott isoláltan, 's delekdijának sükereért elvégre is Kossuthhoz kelle folyamodnia.

Széchenyi és Kossuth közt röviden ezen különbséget látjuk: mindkettő egyiránt a' honért tesz mindent de Széchenyi csak pártoltatni akar, de senkit sem pártol; Kossuth pártol is, pártoltatik is; — Széchenyi szerelemféltő anyaként mindent maga akkar tenni 's másnak nem enged semmit, mig Kossuthnak mindegy, bárki tegyen, csakhogy

a' honért tegyen: ezért Széchenyihez senki, Kossuthhoz mindenki bizalommal megy.

Széchenyi egy valódi magyar ideál: mindenkit azzal vádol, hogy vezér akar lenni, 's mégis sort állani Széchenyi legkevesbé tud. Kossuthot vádlá, hogy vezér akar lenni, midön már akaratja ellenére az volt, 's igy hitünkként, inkább Kossuth mondhatta volna; — Széchenyinek csak egy hibája van: hogy nem nézheti kezét marschal-bot nélkül.

Az egerszegi beszéd a' jelen országgyülés megnyilásáig és megnyilása alatti időben az agitatiot Kossuth kezelé, 's már fönebb érintők, hogy a' haladási pártot ő több szerencsével vezeté, mint elődei, — mondanátok: igen, de Kossuth már kiegyenlitett tért talált, már Kossuthnak föl volt mutatva az út, és Kossuth hírlappal is bir, mi ismét tagadhatlanul az előbbeniekkel nem köz-előny (Vortheil). Hogy Kossuthnak sok előnye volt a' többi fölött, az tagadhatlan: de nem szabad felednetök utányait (Nachtheil) sem, minők a' Széchenyi-polemia és a' számtalan megtámadások. De mi nem egyesekmelletti ügyvédkezést tüzénk ki magunknak föladatul, 's igy ezt másra bizzuk.

Hogy mi Kossuthot, és Kossuthnak három évi működését nagyszerünek tartjuk: fönebb érintők; hogy mi Kossuthnak eljárását és működésének sükerét; hogy mi Kossuthnak munkálatát, ugy mindazoknak gyümölcseit is

áldásteliebbeknek tartjuk, mint minőt a' nemzetnek elődei nyujtának, azt is elmondók: most részrehajlatlan szigorral röviden eljárásának árnyékoldalait fogjuk érinteni.

Kossuth működése sükerében elődeit túlszárnyalá, mestereit fölülmulá, de egyszersmind azok hibáit is öröklé, 's egészen levetkőzni nem birá. A' különbség Kossuth és elődei között az, hogy fényoldalaiban elődeinek fölötte, árnyékoldalai pedig alatta állanak. És ezért ha a' legközelebb mult három évek mozgalmainak szerencsés vezetője, kinek mozgalmi működését magok a' legnagyobb kormányfiak ösmerék el, e' jelen országgyülésen összehasonlitatnék az övé lenne mindég a' pályabér.

Azonban, ha a' kérdést nem igy tesszük föl: kinél nagyobb, kinél tett többet Kossuth? hanem, mint hidegen és részrehajlatlanul itélő birák vizsgáljuk legnagyobb agitátorunk lépteit itéletünk ez leend: Kossuthnak fönebb emlitett számtalan fényoldalait elösmerjük, 's ha működéseinek sükerével nem lennénk megelégültek, ha eljárásában hibát keresnénk, azt találnók: Kossuth tengerkészültséggel, de váratlanul hivaték pályájára; idő a' gondolkozásra nem engedteték, 's igy működésének előre irányt nem szabhata, előre nem készitheté ki, mintegy földabroszul, az utat, mellyen a' politicai kérdések oceanján evedzett, 's ezért, fájdalom, ő is inkább egyes 's részletes és negatív

jogok mellett küzdve, 's a' teendők elsejének agitatioja életkérdésének nem az alkotmány 's jogközösség életre hivásának eszméjét tartá, nem ez volt működésének induló pontja, nem ez szerelmének mindenekfölötti tárgya; ha fölhoznátok ellenembe a' városok rendezése működését, és igen sok más positív jogok melletti agitatioit, azt válaszolnám; miként én sohsem mondtam, hogy Kossuth az általános reform-kérdések mellett nem küzdött; állitám csak azt, hogy specialis szabadelvü kérdések, minő az absentismus 's negativjog körüli agitatioi: p. o. az adó, az ősiség eltörlése; szóval csak azt mondám: hogy Kossuth inkább a' személy, birtok, szabadság, egyenlőség, és a' negatív jogok adásán a' teher megosztassék, mint a' politicai joggyakorlat közösségének kivivásán működött.

És, mert mi sem szokatlannak, mindennap látván ezt az 1814. óta a' német státusokban, sem veszedelmesnek nem tartjuk, számtalan példái által a' történetnek igy győződvén meg, ha a' reform, a' politicai jogokbani részvét, az összes hon képviseletén kezdetik meg, és fönebb érintett okoknál fogva az illy kérdéseknél levén mind legtöbb rokonszenve, mind legtöbb sükere a' teendők legelsőjének, a' reform alap és sarkkövének ezt tartjuk, 's igy nagyon természetes, hogy minden reformernek eljárását a' szerint biráljuk meg, mint indult, mint maradt, mint közeledett e' téren és e' térhez.

Ezen alapon hisszük a' haladást legbiztosabbnak; azonban távolról sem állitjuk egyedül czélra vezetőnek: hitünk azonban mindenesetre az, hogy a' német szövetséges a' státusok leghatalmasbikával, az osztrák császársággal levő politicai rokonságunk mellett, a' politicai jogközösségek alapjárol elindulnunk teljességgel nem utópia. Igen, látván a' legközelebb lefolyt három tizedben, hogy a' német szabadsági háboru után egybeült németszövetségi fejedelmek határozata következtén valamennyi fejedelmek összesen és egyenként tőnek igéretet, hogy az absoluticus kormányok alatti népeiknek alkotmányt és népképviseletből álló törvényhozást adandnak, 's látván azt, hogy igéretöket több fejedelmek beválták, az üdvös reformot az érintettük alapkérdés megoldásán és életbe léptetésén kezdék, 's igen jól tudván, hogy az osztrák császár, a' dicső emlékezetü Ferencz is ez: t. i. az alkotmány: adás igéretét tevé tartományainak számára részéről, 's látván azt, hogy a' frigyes státusok reform lépéseit az összes szövetség nem ellenzé: nincs okunk miért kételkednünk, hogy a' többi még authocratai hatalom alatt levő statusainak is ez igéretet tett fejedelem, nekünk, nyolczszázados alkotmánynyal bíróknak, alkotmányunk terjesztését 's erősitését miért ellenzené.

Fönebb állitók, hogy a' negativ részletes reformnak, az egyes szabadszellemü kérdéseknek a' népnél, nem

értvén azokat, rokonszenve nincs; most helyén látjuk azt is megemliteni, hogy a' legközelebbi három év tárgyalta kérdések, például: a' teher közösviselést érdeklő, minő az adó; ugy szinte a' nemességnek igaztalan birtokszabadalmait érdeklök, minő az ősiség a' nemességnél, kiváltsági szerelemféltést idéznek elő: okát mi abban keressük, hogy e' kérdésnél a' nemesség egyenes veszteséget lát.

És mi szentül hisszük, hogy a' politicai joggyakorlatközösség nem szülne a' nemesség müveletlen osztályában olly ellenszenvet, minőt p. o. akár az adó, akár az ősiség; okaink: mert mi azt hisszük, mig a' nemesség az adóban 's az ősiségben tiszta veszteséget lát, önerszényéből fizetendőt: addig a' közös képviseletben jogai megmaradnak, csakhogy többekre is kiterjesztetnek, ő maga nem károsul.

Itt ellenvetésül fölhozható, hogy a' közös képviselet csak ugy meg döntendi mindezeket; de a' nép, a' müveletlen többség, a' kérdéseket sohsem közvetett eredményeiben, de a' pillanat hatásában itéli meg. Nagy erősségnek tartom még az alkotmány közösségén kezdeni meg a' reformot, azért, mert ez által a' kivívott közképviseleten túl azon müveltebb egyének, kik a' nemesi szabadalmakat azért pártolják, mert bennök az alkotmányt látják, — mert félnek, hogy a' nemesség erejéből kivétetik; ő nem, és a' nép sem fog birni alkotmánynyal, 's igy honunk a'

szomszéd hatalmasságnak coloniájává lön; mondom, a' kivívott közös képviseleten túl ezen hatalmas pártnak is eloszlattatik nem épen alaptalan aggálya, a' kivívott tizenöt milliónak érdekeivel összefont 's azzal biztositott alkotmány ezeknek is elosztván minden e' részbeni aggodalmát.

Mindezen okoknál fogva én nagyon természetesen teendők induló pontjának ezt, 's a' szomszéd lépéseinek az innen természetesen folyó eszmék életbe léptetését tartom: a' teendők szerintemi sorozatát reformeri működésünk rövid vázlatát majd alább közölvén, most elég legyen ujra azt mondanom, hogy én, ha vádolnom kellene, ha hibát keresnék Kossuthnak eljárásában, a' fönebb mondottak volnának.

Az annyi szép reményre följogositó Zalaegerszegi reform kezdemény Kossuthnak meleg keblén fölcsirázván, a' három évi nemes-mozgalmak alatt már már virágzani indult, azonban ekkor legnagyobb férfiaink, őseink példáját követve, lelépvén a' bár szerintünk nem a' legbiztosabb alapra rakott, nem a' legsükerdúsabb, de mégis általános reform mezejéről, tevén ügyetlen anyaként, a' teendők ezrei közt egyhez szegődének. 'S fájdalmas különösen az, hogy épen Deák Ferencz, ki a' positív jogadó, az alkotmányos reform nagy A-ját, a' városok kérdését, a' nemzetnek fölmutatá, most egy negatív jogparányhoz,

a' hármas adók egyikéhez, a' házi adóhoz köté politicai életét, cselekvőségét.

Mi e' tettét Deáknak 's a' haladási pártnak hasonlitjuk azon anyához, ki gyermekei között nem csak egyenetlenül osztja föl szivérzelmeit, de a' többiektől megtagadott szülői szerelmét egyedül kedvencz gyermekének tartja föl, 's a' többieknek a' megtagadott szerelem kárpótlásaul elég ügyetlen egyuttal bemutatni is az egyedül általános örököst, és pedig szerintünk a' negativ jogkérdés harmadrész töredékénél, a' házi adónál anyai szerelmüknek a' positiv jogok, az alkotmánybani közös részesités inkább tárgya lehet vala. Mi a' házi adókkörüli eljárást a' haladáspártnak ünnepélyesen hibáztatjuk; szerintünk a' kérdések legelsője nem az volt, szerintünk a' nép embereinek egyes kérdés sükerétől müködéseiket föltételezni nem szabad.

Mi a' házi adó iránt minden kérdések fölötti fölmelegülést ujra a' rendszertelen egyes specificus kérdésekmelletti agitatiok szerencsétlen gyermekének tartjuk.

A' magát egy specialis eszmetöredékhez, a' házi adóhoz kötött mozgalom-emberek, 's azok között a' nagy Deák, hibás elnézésüknek áldozatai lettek. A' házi adónak, mint a' szabadszellemü alkotmányt tényező eszmék negativ és csak egy parányi töredékének, ha kivíváték is, szerintünk rendkivüli eredményei nem lennének: a' nega-

tívjog a' szabad alkotmányteremtésnek nem is mulhatatlanul tényezője (hiszen hány ország van, hol a' terhet közösen viselik és alkotmányi jogokkal mégsem birnak, sok helyen pedig nem a' teherviselési arányban részesülnek). A' házi adó, ha a' radical-reformnak a' jogközösség utján negatív emeltyűje is, de hitünkként nemcsak magában a' házi adó, de az összes negatív (ezen nem épen megirigylendő) jog a' minden terhek közös 's aránylag viselése is (melly, köztünk legyen mondva, csak azért elviselhető, mert in bene ordinata republica a' positív jogoknak kárpótlása csak azért jog, mert a' positívjog ennek viselését is mulhatatlanul föltételezi). Nem föltételezi mulhatatlanul az, alkotmányos joggyakorlatot, a' polgároknak ezen legszebb, 's épen a' teherviselés drága árán fizelett szabadságát, a' státusnak, ezen legszentebb kincsét, az összes nép ezen egyedüli garantiáját. Igen, mi az adó, a' teher közös viselését szükségesnek tartjuk, mert jól tudjuk, hogy ez a' státus föltartására szükséges, de azt is állitjuk, hogy nem azért van a' státus, hogy adót fizethessen, hanem azért fizetünk adót, hogy a' státus, a' minden polgári jogok öszvege, fönállhasson. Mindezeknél fogva én azt hiszem, hogy nem a' személy, nem a' birtok, de a' szabadság; nem a' negatív siralmas jogosztás, de a' positív polgári jogközösség a' teendők elseje; hanem továbbá, hogy a' haladási pártnak magát

bármelly egyes kérdéshez kötni sem nem jó, sem nem eszélyes; és végre a' házi adókörüli, különben igen lelkes agitatio ujra megerősite azon hitemben, hogy a' specialis az egyes kérdésekhez kötött 's nem logicai alapon nyugvó reform sükert, rokonszenvet nem teremt; erőnket megtöri, pártunkat megbuktatja, 's kétségbe 's magairánti bizalmatlanságba ejti.

A' haladási párt egy nagyon jelentős része, melly magát egyes kérdéshez kötve, miután kérdésökkel együtt megbukott, az alkotmányi élet egy munkás napjától az 1843-ban egybe hivott országgyüléstől elmaradt, 's ezek között, fájdalom, Deák Ferencz is. És a' fejét vesztett, 's igen sok jelentős tagjait nélkülöző haladási párt megtört erővel, 's kedvencz életkérdésének megbuktán elkedvetlenülve kezdé meg országgyülési pályafutását.

Deák nincs — 's ki lenne a' merész Phaeton, ki a' dicsön ragyogó nap után gyeplőjét felfogná? Ez volt ismét az első kérdés, és bár a' már sok csatát vívott tapasztaltak legnemesebben személyökre nézve nemlegesen, 's a' vezérségrei minden igény nélkül, — melly Deák után mindenkinek Sisiphuskő, mellyet midőn fölhajitani küzd a' dicsőség, a' czél tetőpontjáról visszahull, — viselék magokat; de a' magyar közvélemény pozsonyi paránya vezérválasztásban küzd a' záradékok apja, 's a' villámként sujtó szónok, az első alispán közt: 's e' küzdés pártosokat

teremt, erőt szakít, melly vihart Beőthy visszalépte sem csöndesitheté le többé a' sértett hiuság, az örök vetélyek miatt, 's a' közösen el nem ismert, a' gyanusitott, a' megtámadott, a' lelkületénél fogva is szerény 's remegő vezér nem volt vezéri állásán olly erős, mint Deák, kinek lábaihoz nincs keztyűt vetni merész. És ha a' vezérben önérzet nincs, ha állása nem biztos, ha tekintélye nem közösen ismert, ha vetélytársaktóli félelemtől nem ment, nem is léphet bizton. Hitünk szerint nem lángész, nem mindent túlszárnyaló tudományi felsőbbség: de becsület és bizalom egy jó magyar politicai pártvezérben a' mulhatatlan megkivántatóságok. Példákat tudunk megyéinkből, hol nincs utasitásokkal megkötve az egyénnek keze, hol mindenki hite vagy szeszélyeként küzd, hol még sokkal több érdeket kell a' vezérnek legyeznie, hol a' lángeszek 's legtudományosb férfiak előtt 's azok teljes megnyugvására közkivánság szerint egy tudomány és észnagyság tekintetében talán allattuk álló egyén a' pártvezér, és tárczáját mégis kipótolhatatlanul tölti be. Szabad legyen egy példát, személyek megnevezésével előhoznunk, 's ez által meg vagyunk győződve, hogy az érdeklett tisztelt urakat teljességgel nem sértendjük meg, 's mert épen szerénységöket 's a' mások érdemeinek általoki méltánylatát ismervén, nevezzük meg őket: Pestmegye, honunk szive, a' magyar ész és tudományos műveltség közép-

pontja, és hogy Pestben, ez irányt adó megyében nem az általunk fönebb méltánylott Kossuth 's nem a' genialis Szentkirályi pártvezér, azt kiki tudja. És menjetek bár az érintettem urakhoz, 's megkérdve őket: hallani fogtok lelkes szavakat, a' szilárd és hatályteljes Ráday 's Patay eszélyes 's kipótolhatlan vezérségekről.

A' vezérséghez, kivált hol a' párt keze utasitásokkal van megkötve, nem annyira lángész, mint józan tapintat, szilárd becsületesség és az állás biztossága kivántatik.

Az 1843-iki országgyülésének illy vezére nincs, és nincs, mert a' különben minden kellékekkel biró Klauzálban 's a' többi elsőkben nem közös a' bizalom.

Egyébiránt nem levén szándékunk az országgyülésnél mulatnunk, elég legyen annyit megjegyezni: hogy az országgyüléselőtti adóagitátiokban fejét vesztett reformativ-párt bukását 's veszteségét még nem heverte ki. — Az ellenzék, a' részletes, az eredménytelen reform meddőségén elkedvetlenülve, most a' hongyülésen önmagának opponál.

IV.

A' történet 's hazánk példája nekünk azon tanuságot nyujtá, hogy a' reform mezején a' nemleges és a' részletes működés, meddő, 's azon meggyőződésre vezérlett, hogy a' reformnak csak akkor élvezhetjük édes gyümölcsét, ha igénk, mellyet kivánunk, hogy testté váljék, erős alapon nyugvó kerek-egész. Ezért kivánjuk mi a' reformértől hogy nemzete alkotmányát jó 's rosz oldalaiban ismerje, hogy igy, hol a' körülményeivel, nemzete jelleme, szellemével leginkább megegyező vázlatot gondolhasson el. — Mellyet bemutatván a' népnek ezen népéletből fölmerült rendszeres tannak életbe léptetéseért küzd.

Figyelni kell a' haladónak, hogy necsak egyes eszméi, de ezekből egy egész rendszere legyen, hogy igy a' rögtönző, az ösztönszerü, a' toldozó reformnál mindennapi ellenmondásokat 's az örök fenakadásokat kikerülhesse; figyelni kell továbba az alkotmány szellemére, és nép jellemére; mert meg van irva, hogy a' törvény, melly nem a' nép kebléből merült föl holt betü; mert jól tudjuk,

hogy a' nép-rokonszenvet számitásából kifeledt reformér a' Danaidák hordaját töltögeti; továbbá eszméi tiszta alapon nyugvó 's könnyen felfogható logicai rendben legyenek; mert a' nép általa nem értett abstract eszmékért föl nem melegül; 's ha ezt nem teszi; működésünk meddő. — Végre kivánnám minden jelentősb reformértől haladási tervének rövid vázlatban nyilvánossá tételét, hogy igy a' biráló közvélemény, — embereinek tehetségét, szándékát és czélját ismerhesse. Ez által a' nép teljeskoruságra jut, 's megszünvén egyes embereket bálványozni, maga gondolkozik. Akkor a' nép nem fog iskolás gyermekként követni egyeseket, kiknek legközelebbi terveiket sem ösmeri; akkor a' most vak bizalommal megajándékozott egyesek által vezetett (vajmi gyakran csalódott) nép maga gondolkozik, — nem egyes eszmék, — de rendszerből ismert emberét nem gyermekként ösztönszerüleg, de komoly birálás után szereti 's követi.

Honunkban rendszeres reform tervet eddig senki sem mutatott be. — Voltak, kik mondák, a' teher közös viselése nélkül nincs e' honban üdv; voltak, kik közös polgári joggyakorlatot; voltak, kik szabad földet sürgetének; de részemről nem hallottam senkitől, mint jó hadvezértől előreszámitva mondani: ma e' pontról indulva, holnap és holnapután ezt és amazt küzdve keresztül ide törünk. Meglehet, a' korlátolt sajtó, meglehet, a' gyülés

termeinkben elveszett szó oka, hogy nem hallhatám, de meg vagyok győződve arról is, hogy állitásom egyikének sem lesz több ostromlója, mint ezen kivánatomnak. Előre hallom az ellenvetést: a' reform nem A, B, C, mellyet az az A-n kezdve egymásután le kellene mondanunk a' Z-ig; e' téren azt kelletik előbb tennünk, mit szükségeink sürgetve parancsolnak, — és ezen uraknak igazuk van, csakhogy engem nem értenek.

Én nem az összes hon mindennapi szükségeiről gondoskodó, hatóságokról éz törvényhozásról, de a' nemzet jövőjéről és fölvirágzásáról gondoskodó nagyoktól kivánnám, hogy tervöket melly szerint e' hont boldogitni akarják, bemutassák; 's ezt kivánom, mert szeretem a' gondolkozó népet, mert nem vagyok barátja a' vakbizalomnak, mert nem szeretem az egyes emberek kabátjába kapaszkodott népnek botlásait látni, mert nem szeretem, ha a' kömivesek a' gazdának minden felügyete nélkül épitik a' házat; tervet kivánok, megunván a' kebel küzdéseket, mellyeket, a' holnaputánról godolkozva, szenvedék; meguntam azon rabszolgaszerü állást, mellynek következtén én a' házi adóért küzdék, a' nélkül, hogy tudnám, mi a' vezérek terve csak holnaputánra is; én pedig szeretem tudni pompa szobor, sötét tömlöcz, vagy ezreket boldogitó szilárd alkotmány lesz-e a' kőrakás, mellyhez homok-szemeimet én is hordozom, szeretem ismerni a' tant elejétől végeig, melly-

nek én is segitek életet adni, — 's ezt velem együtt minden napszámos józanon kivánja és kivánhatja.

Fájdalom azonban szabad sajtónk nincs, 's kormányunk a' helyett, hogy reform-terveink közzétételét sürgetné, önmaga zárja ki magát a' haladás pályatéréről, nemcsak önmaga, de népe fülét is gyapottal töltvén meg gondosan, nehogy a' haladási eszmék valahogy füléhez jussanak. — Én pedig szentül hiszem, hogy senkinek sincs inkább érdekében, mint a' kormánynak, a' reform tervek ismerése; nálunk azonban az egyedül őszintén nyilatkozó szabad sajtó hiányában csak félig meggyilkolt gondolatokból, csak a' gaz titkos kémek ostoba tudósitásaiból ismeri ezt kormányunk. Én pedig azt hiszem, hogy a' kormánynak a' haladás embereire, 's viszont ezeknek amarra több szükségük van, mint akár a' maradás őseinek, akár az udvaronczok seregének. Hitemként a' kormánynak, mint barát, megbecsülhetetlen, mint ellenség, — legyőzhetetlen a' haladás embere. Hitemként a' reformernek számitásából sem a' nép, sem a' kormány rokonszenvét nem szabad kifeledni, mindkettő hatalmas tényező, 's az utóbbit csak akkor mellőzi okosan a' józanhaladás barátja, ha érdekei a' népével homlokegyenest ellenkeznek,

Én a' kormánytól egyedül csak azt látnám természetesnek, ha az akár a' Journal, akár bármelly más téren, minden áron az őszinte nyilvánosság utján szeretné ki-

tudni a' nép embereitől, mellyek eszközeik, 's mik a' módok, mellyek által és szerint boldogitni akarják hazájokat; senkinek a' kormánynál nem levén inkább érdekében az, hogy a' reform pályateréről ki ne szoritassék, levén ezen tactica leghatalmasabb támasza a' thrónnak; az igaz reformérnak szándokából nincs miért titkot csinálni. A' nyilvánosság a' szabad sajtó embere a' csallépéseket — winkelzug. — a' belügyek politicájában nem helyeselhetik; itt az alaposság sem istennek, sem embernek, sem kormánynak, és pedig különösen a' nép emberének soha nem használ. Azzal, hogy nem értenek, 's nem ismerik czélzatim, én erősebb nem leszek, azzal a' józanoknak rokonszenvét soha sem nyerem meg. — Én nem értem, miért nem kell némelly kormánynak a' szabadsajtó? én meg nem foghatom, miért szeretné némelly népember bekötni a' nep-szemét, miért csinálna titkot terveiből. Ki el meri mondani magáról, hogy reformér, annak mulhatatlanul tudnia kell, hogy és mit akar.

Magyarhonunkban eddig senkinek rendszerét nem ismerök, ösztönszerüleg követők vagy vetettük el a' csak egyes kérdésekröli nézeteinkben is; mert embereinket a' nélkül hogy akár emez, akár amazoknak szándokát vagy egész rendszerét ismernök. —

Mi tehát — hiányában nagyjaink rendszerének — körülményeinket röviden átnézve, helyzetünk árnyékoldalait

kiemelve, alkotmányunk szellemét 's nemzetünk jellemét mindig szem előtt tartva, rövid vázlatban papirra vetjük honunk reformjáról igénytelen nézeteinket. Tudjuk mi, lesznek és pedig sokak, kik merényletünket gyermekes elbizottságnak és hiúságnak keresztelendik; mi azonban a' gyanusitásokat nem rettegjük. Szerintünk félreértetni fájdalmas ugyan, de az álszemérem nem elég fegyver arra, hogy bennünket polgári kötelességünk küzd helyéről leszoritson. Mit teszünk, tesszük leginkább azért, hogy másokat is e', t. i. e' hon jövendőjéről nézetük közzétételének terére szoritsunk.

Nézzünk el tehát először a' nép hangulatán; vizsgáljuk, mennyire elégült az az alkotmánynyal és mennyiben viseltetik rokonszenvvel a' törvényhozó nemesség iránt.

A' mindennemü zsarolások által elszegényedett adózó az ut csinálástol kezdve a' vámig, a' három fejü adótól a' kényszeritett katonáskodásig a' törvényt csak nyomásaiban ösmeri. A' minden terhekkel egyedül megrakva, minden politicai joggyakorlasból kizárt tizennégy millio a' törvényt csak kétágu korbácsként rettegé; és igy csuda, ha iránta rokonszenvvel nem viseltetik. — A' munkás polgárság a' nekie nélküle készitett nemesi törvényeket parányi kedvezményeiben is csak karjának erejére adott uzsorás kölcsönnek nézi, a' nemzet alkotmány szerelmét 's a' nemes-

ség iránti bizalmát és rokonszenvét elveszité, — ezt fájdalmasan tanusitja a' nem régen lejátszott erdélyi dráma; ezt bizonyitja a' Zemplén felföldi néplázadás a' dögmirigy korában; erről győznek meg a' Zápolyától kezdve az urbérig igen sürüen szemünkbe ötlő elégületlenségi jelek.

És én a' nép rugíkonytalanságát az alkotmányos élet, a' nemzet hidegségét a' nemesség iránt nem csodálhatom. Keblünkre kezeinkkel! mi egészet, mi nagyszerűt tettünk mi nemesek (jó szándékunk daczára) a' népért? mikor és mi által érdemelhettük volna meg egészben a' nép bizalmát? tettünk érttök tagadhatatlan, de csak fillérreztük számára a' jót, de csak koldús alamizsnát szóránk nekie, keblünkhöz soha nem szoritván barátilag, jogainkat vele testvérileg soha sem osztván meg.

Mondanátok: hát az urbér elengedett csirkéi? hát az örök megváltás elve? — Az urbér csirkéit a' füstpénzzel azonnal ki is fizettettétek, az örök megváltás elve pedig, ugy mint az irva van, negatív törvény, melly örökké létezett; vagy mutassátok ki nekem az időtt és helyet, a' hol és mellyben két félnek egymással egyezkednie, ha benne mindkettőnek módja 's akarata van, ne lett volna szabad? Urbéri engedményeitek csak majd akkor lesznek érdemteliek, ha majdan az örök megváltás életbe léptetésére általatok módok nyujtatnak.

Mondanátok: hát nem léptünk-e föl a' nemzet érdekei fölött az utolsó három évben? nem küzdöttünk-e tántorithatatlan hűséggel a' terhek közös viseléseért? nem akaránk-e a' roskadozó népnek vállán könnyíteni terheit? — Ez, tagadhatatlan, legnemesebb tettünk, 's mindenesetre ollyan, mellyért a' nép nekünk köszönetet szavazand; de szerintem nem ollyan, mellyel baráti őszinte bizalmát megnyernénk. A' terhek könnyitése, a' negatív jogokbani engedmény, kegyúri ajándok, melly a' régi szolgaként megajándékozott néppel köszönetet szavaztat, de a' szolga és ur közé rakott közfalakat nem rontja le a' positiv jogok megosztása a' lovaggá ütés arczulcsapása, mellyen tul a' nemes és az adózó között a' szolga és ur közötti különbség megszünvén, a' polgár polgárt, a' barát barátot ölel.

És itt ujra kijelentjük, miszerint hitünkként a' haladók legutolsó 's legnemesebb agitatiojokkal is azért nem nyerték meg a' bizalmat, mert nem positív, de negatív, jogaik mellett léptek föl.

Eddig láttuk, hogy a' népnek sem a' törvény, sem a' nemesség, sem a' reformerek iránt nincs bizalma: most nézzük, milly mértékben birják ezt helyhatóságaink? felelet: a' hol a' nép kikerülheti a' velök érintkezést, azt minden áron meg is teszi: és ez ismét nagyon természetes; mert nem említve most azt, hogy egyes ugyanazon hatóság kezeli a'

politicai kérdéseket, melly a' polgári pörök fölött itél, hogy a' gyüléseket látogató nehány tiz egyének körületöknek birói, ügyvédi, politicai és policiai eljárói, pénzügy beszedői és kezelői, munka-beosztói és gazdái; szóval, nem emlitve ezen tenger felhalmozását a' kötelességeknek, a' megyék tisztviselői nem birják a' nép bizalmát; látván a' nép, hogy az országgyülés által hozott minden egyes törvények az életben mint játszanak, megtöretvén a' municipalitása prysmáján ezer szinben; példával szólva, a' népnek a' megyei végrehajtáshoz bizalma nincs, ha földesura ellenében kell föllépnie, például az urbéri viszonyoknál; mert jól tudja, hogy a' földesurban a' mult és jövő tisztujitást köszönő tisztviselőnek ő az utolsó krajczárig a' megye és földesur számára kizsarolt adózó semmi lekötelezőt nem adhat. A' népnek a' megyei eljáráshoz bizalma nincs; továbbá látván az egy és ugyanazon törvénynek megyénként különböző, gyakran ellenkező magyarázatát, és lehet-e nekie bizalma a' nemességhez, kik a' törvényeket máskép magyarázván megyénként, járásonként különbözőképen hajtják végbe, és többnyire nem a' nép érdekében. — És nem igy vagyunk-e uraim az urbér, a' tagositó, az arányositó, és más több törvényekkel? Jó szándékkal hozott törvényeink a' nép számára csak irott malasztok, ezek az alispányoknak jók, kik közül egynémelly ezeket, mint a' hirtelen gazdagodás legbiztosabb kulcsát használja.

Én honunk egyik legnagyobb bajának az administratio heterogeneitást tartom. A' megyékként különnemüen értelmezett, és járásonként különbözően végrehajtott magyar törvény egy valóságos Protheus, mellyhez hiába toborzoljuk a' nép bizalmát. Minek ott törvényhozás, hol egy megyei kicsiny töredék az országgyülésben öszpontosult nemzettöbbségnek akaratát illy rútul kijátszhatja.

Az érintettem törvény magyarázati heterogeneitásnál még sokkal súlyosabb az, hogy alkotmányunk a' legkülönneműbb természetű alanyokból összerakott Mozaik, hogy honunkban a' megyék, szabad kerületek, köztársasági szabadalmú vidékek 's körülesek érintik egymást, mind meg annyian különnemü politicai és törvénykezési szerkezettel ellátottak. És mind ezen különnemű, szerkezetü hatóságok, vagy szomszédaik szabadságoknak irigyei, vagy kis koruságoknak lenézői. És ezen apró különszerü státusok a' státusban mind az alkotmányos, mind a' nemzeti — mint egykor már mutogatánk — mind socialis tekintetben a' nemzeti egységnek, a' polgári tiszta szeretetnek és békességnek egyik életduló mérge. Mi csuda, ha a' népnek ezen legnagyobbszerü heterogeneitas ismét nem tetszik? mi csuda, hogy ha a' Szász szabad alkotmányán ejtett sebeket vérzi, a' magyartól megbénitott alkotmányában is irigyeltetvén? mi csuda, ha a' megyék, a' kerületek, a' városok a' vármegyéknek nem a'

legőszintébb barátjai? Szerintünk lehet az alkotmány monarchiai vagy respublicai, vagy monarchico-respublicai stb. stb. és polgárait boldogithatja; de bármelly elvü alkotmányos országban helyenként elszórt, az általános alkotmányétól egész különnemü szerkezettel és szabadalmakkal biró hatóságok mindenkor valóságos nemzeti csapások. Érdek és nemzeti egység mi az embereket szilárddá, erőssé teszi, az illy pedig az alkotmány heterogeneitások, a' honpolgárok érdekeit egymás ellenében működtetik, és a' helyett, hogy az anyanemzetségnek közösen boldogitó hóditást tennének, a' külön ajkú 's külön szerkezetü polgárokat örökös hidegségben tartják egymás iránt. Minek eredménye, hogy az illy alkotmányok az érdek és nyelvegység helyett a' szakadások burjányait táplálják.

A' végrehajtásában csigalassú és minden felelősség mentes collegialis bureaux által működő kormány, nem szeretve a' néptől, örök küzdésben áll a' megyékkel is. De nem fonván tovább gondolatink fonalát, nem menve tovább e' szomoru elnézésein, csak a' mondottakból is láthatjuk, hogy sem az alkotmány, sem a' törvény, sem a' törvényhozó, sem a' hatóság, sem a' nemesség iránt rokonszenvvel nem viseltető nép a' kormánynak sem barátja.

Nemzetünk állását figyelemmel tekintve végig, fájdalmasan fogjuk tapasztalni, hogy nemzetiség és érdek-

egység, a' nemzeti boldogság eme leghatalmasabb két tényezője hiányában országunkban az érdekek ezer nemü töredékei beültetvék, minek eredménye, hogy e' honpolgárok a' helyett, hogy egymáshoz közelebb simulnának, és a' nemzeti egység nagy eszméjét honunkban is életbe léptetnék, provincialis castai érdekeik szerelemféltő vidék-, 's nem honpolgárokká lesznek. Honunk viszonyait figyelemmel vizsgálván, mintegy önként ötlik eszünkbe: e' honban a' nemzeti 's az érdekegység hiányzik; itt az elemek megvannak, az élet nem hiányzik, csak mester kell, ki a' tébolyodott zavarban egymással ellenirányban működő, az összes nemzeti erőt gyöngitő elemeknek irányt adjon, és e' nemzet erős és nagy leend.

Illynemű elnézések eredménye politicai hitünknek sarkköve, melly szerint mi, valamint mindenütt, de különösen hazánkban a' nemzeti boldogság leghatalmasabb tényezőjének az egységet, és különösen a' nemzeti és érdekegységet tartjuk. — És ez az alap, ez az induló pont, mellyre politicai hitünk eszményi alkotmányát helyezni szeretjük.

Most, mielőtt alkotmányterjesztés, és jövőnkröli elnézésünket olvasóinknak rövid vázlatban felmutatnók, megemlitjük: miként mi a' szakadásokat mindén félő barátai az egységnek, azt hisszük, hogy nemcsak a' törvényszentesitette alkotmány heterogeneitások, de apró elnevezések

is gyakran éles és fájdalmas szakadásokat idéznek elő, a' legtüzesebben egymás ellen küzdő pártok kisszerü indokból szakadtak külön. Scribe elmésen jegyzi meg, hogy a' hét éves háboru, egy ablak feletti vitának szomoru eredménye. A' politicai és az irodalmi életben egyaránt, az egyhitüek között is, néha a' féltréfás elnevezések is pártokat idéznek elő, az illy ujonan előállt pártfelek phanaticus ingerültségének pedig gyakran az ész, gyakran sok vér hull áldozatául. Ezért mi, valamint egyrészről már tökéletesen consolidált pártunknak hív emberei vagyunk, tartván Angol Örzsébettel, ki, mint tudva van, midőn Pius pápa által fölszólitaték, jelenne meg követei által a' tridenti zsinatban, hol ő az angol lyturgiát is megerősitendi; 's az úrvacsorájának mindkét módoni kiszolgáltatását megengedendi, azt adá válaszul: ezt tenni nem látja többé tanácsosnak; félvén, hogy az által a' már létező catholicus és reformált felek egyitése helyett, még több szakadások idéztetnek elő. Mi, tudván, hogy puszta nevek pártokat 's ezer ellenségeskedéseket teremtenek, soha sem vennénk föl egy uj pártnevet sem. Mi az uj pártneveknek barátai nem vagyunk, tartván azokat mindannyi lobogóknak, táborunkat nem lelkesitőknek, de a' felbőszült ellenség számára bennünket kiczégérezőnek; mi meggyőződésünket egy uj pártnév fölvétele által sem engednénk korlátoltatni, és ha egy definitióban nehéz

csak egyetlen egy gondolatot is meghatároznunk, akkor képzeletünkként egy politicai párt működési irányát egy szóval kifejezni akarni képtelenség. A' történet számos példákat mutat, sok milliók mint húlltak el áldozatául egyedül pártnevüknek, a' nélkül, hogy elleneik irányukat ösmerék vala.

Honunk haladási pártjánál jelenleg két név kezd fölmerülni, 's e' két név centralista — és municipalista. A' centralisatio emberei még hallgatnak, még egy táborban küzdenek a' municipalistákkal; már hidegséget teremtenek kölcsönösen a' nevek, az élet még nem egészité ki a' centralisatio és municipalista pártokróli fogalmat, még csak a' név elleni képzelődés dolgozik agyunkban; mit várhatunk mindkét pártra nézve majdan, ha küzdtérre lépvén, a' tetteket rendesen követni szokott gyanusitások órája ütni fog.

Mi mindezen okoknál fogva a' politicai téren elnevezéseknek barátai nem levén, uj párt név választás helyett véleményünket mondjuk el, szivesen fogadván annak akár jobbról, akár balról czáfolatát, okainkat bármelly fél hóditásainak egyaránt tevén ki, és előrebocsájtván, hogy ki bármelly kérdésben erősségeinket megczáfolá, magunkat nyere meg azon mezőn. Ezeket most és minden politicai czikkeinknek elébebocsájtván, most csak szaraz hidegen adjuk el az alkotmány körül teendőknek szerin-

tünki sorozatát, leginkább kimutatásaul annak, hogy minden elnevezések daczára, honunk csaknem minden reformerja egyet, e' hon boldogságát, 's csaknem egy uton akarja elérni. És ha ugy van, akkor ne szakadozzunk névre, minek utoljára is keserü és epés viták lesznek meddő jutalmai, és mindnyájunk czélján kivül álló maradás.

Mi a' magyar radicalreform induló lépésének a' városok rendezését tartjuk, mint a' kerületeken tul a' megyéké követel.

Mi a' megyéknek rendezését, sőt azoknak egyenlő beosztását szivből ohajtjuk. Igen látván azon végetlen aránytalanságot, mellyben megyéink akár népességben, akár territorialis tekintetben egymás ellenében állanak, látván, hogy megyéink hatóság jogai a' helyett, hogy akár a' szabadszellemü népesség, akár az aristocratiai vagyonosság alapján nyugodnának a' feudalismus szabadalmi typusáviselik magokon, igen a' helyett, akár személy, akár birtok, akár mindkettő után együtt adatnék a' jog és viseltetnék a' teher honunkban minden tekintet nélkül az arányra, minden valódi alap nélkül csak pusztán neveknek, minő Ugocsa, Bihar adódnak, mint hatóságoknak nem tekintvén sem birtok, sem népességi aránytalanságokat, egyenlő mértékben az önkormányzat roppant jogai. Megyéink, mint nemesi családok, jogaikat nem kötelezetés, nem birtok, — nem teherviselési arányban, nem

érdemük, — nem erejökhöz képest, minden tekintet nélkül a' méltányossag 's igazságra legfelebb is valamelly ősapa érdemeiért kapják.

Valójában borzasztó az aránytalanság, mellyel a' megyék egymás ellenében állanak; ha kérdené valaki, melly kulcs szerint adatának a' megyéknek jogai? azt kellenék válaszolnom: semminemü szerint; — territorium szerint nem, mert Bihar 200, mig Ugocsa 11 □ mértföld; népesség szerint nem, mert Pest 506,684 lakost számlál, mig Torna 30,000-ret; ipart nem, mert Pestnek, a' magyar kézmű tárházának a' kereskedési ipar gyülpontjának 191 's majd fél □ mértföld adja — minden ipara daczára — azon politicai jogokat, mellyekkel az arcádiai együgyüségben élő Ugocsa — 22 sovány □ mértfölde daczára — bir.

Ha kérdenék továbbá illy egyenetlenek levén a' törvénytevő megyék, valjon az administrativ költségek nem igaztalan arányban elosztvák-e? felelnénk: igen, a' 11 □ mértföldü Ugocsa adózóinak igen kevés különbséggel ugyanazon tisztviselői kart kell fizetni, 's ezek számára majdnem ollyan megye-házat épiteni és föntartani, mint Biharnak. Ugocsa néhany száz szegény nemesének az éveken keresztül húzódó országgyülések fejében épen annyit kell fizetni, mint a' nagy 's gazdag Pestnek. Égbe kiáltó igaztalanság, uraim! de ugy van; — a' minden kereskedői vona-

laktól távol eső kis Ugocsának sovány telke tizennyolczszorosan fizeti, mint a' sokkal jobb földű és termesztményeit két áron eladó dunai vármegyék.

Össz' nemzeti tekintetben van a' megyéknek aránytalan beosztásának még egy véghetlenül káros oldala, 's ez az, hogy a' legkisebb megyék az országgyülésen törvényhozatalában ép olly jogokkal birnak, mint a' legnagyobbak; 's igy nem az ország-többsége hozza a' törvényeket, sőt, ha Árva, Sáros, Torna, Thúrócz, Ugocsa 's a' többi kis szegény vármegyék együtt szavaznak, Pest, Bihar 's a' többi vagyonos vármegyék ellenében, igen könnyen megeshetik, hogy a' képviseleti táblánál az ország egy negyedrész territoriuma, egy harmadrész népessége, és egy ötvenedrész értelmi képzettsége fog a' többség nyakára törvényt hozni, ha népképviselet lenne is; a' megyéket tehát mindenekelőtt rendezni és figyelemmel a' népességre 's territoriumra egyaránt fölosztani kell, hogy igy egyenlő és igazságos irányban adassék e' hon polgárainak a' jog és teher, hogy igy az ország valódi többsége által hozassanak e' hon törvényei.

A' megyéket rendezni, fölosztani kell, hogy igy a' nemzet jobbjai által kivívandó népképviselet az igazságos arányban beosztott megyék kebléről viruljon föl, melly nem rendeztetvén, — a' megyék, a' népképviselők, — a' követek, — meglehet, tekintet nélkül, a' megyékre, ezektől

tökéletesen független, egyenlően beosztott választó körületek által fognak küldetni. A' megyékből fölmerülő képviselet a' helyhatóságok erejének megkötösítése leend, mig ellenkező esetben könnyen lehet a' megyék ellen küzdő tábor. A' képviseletet megyei rendszerünkből kell fölmeritenünk, 's erre hatalmas lépés a' megyék aránylagos 's igazságos beosztása. — Lesznek, kik azt mondják: hagyjuk a' megyéket, mint vannak, de mondjuk ki, ennyi embernek 's ennyi vagyonnak van egy követe; például Bihar 200 □ mértföldétől 406,000 lakosától küldene tiz követet, mig Torna 11 □ mértföldétől és 30,000 lakosától egyet. És ez mind lehet, és látszólag igazságos is; de kérdjük, ha majdan nem pusztán országos, hanem provincialis érdekek jőnek elő, majdan akkor Biharnak tizenhat szavazata egy compact erő lesz Bihar provincialis érdekében? Mondanátok: hiszen ott lesznek a' többi megyékből ellensúlyul a' követek. Igen, de elhallgatva azon tetemes mennyiséget, melly a' kerékszámon fölül levén a' kisebb megyékben szavazat nélkül maradnak. Válaszul csak azt adjuk: hogy az, egymásmellett állván, mégis külön érdekű, különböző megyék tizenhat képviselői még sem egy ugy összetartó elem, mint magának Biharnak tizenhat követei. Mind ezen, 's ezekből természetesen folyó okoknál fogva szerintünk a' megyéknek birtok és népesség szerinti beosztása, 's mielőbbi rendezése teendőink elseje.

A' megyék beosztása és rendezése előtt vagy után, de mindenesetre az általános képviselet eszméjének megtestesülése előtt, egy nagy, egy sürgető kérdés az úrbéri telkek megváltásának kérdése várja megfejtését. —

A' történet arra tanit bennünket, hogy az elnyomott zsellér, a' jogokért vérző népek birtok — 's jog — szomjukat legelőbb is a' szabad föld kikiáltásával szokták csendesíteni. Mi szentül hisszük, hogy honunkban is eljövend és immár jelenvan az idő, mellyben a' nemesség jogait a' néppel megosztandó, a' magyar nemességnek, a' világ történetnek páratlan nemeslelküsége és igazságszeretete soha sem engedi odajutni polgártársait, hogy azok eltiprásukon kétségbeesve félrevert harangokkal jelt adjanak a' forradalmak véres csatáin. És helyesen, nekünk haladnunk kell, nekünk az urbéri telkeinket szabad földdé kell változtatnunk; mert mi nem akarjuk, hogy a' többé vissza nem tartható népképviselet, csak ugy rövid pör utján, mint a' minap Francz- és több más országokban minden váltság dij nélkül kiáltsa ki a' szabad földet.

Ha az urbéri telkek minden váltság dij nélkül varázsoltatnak szabad földdé, ez által sok polgárnak keblében aggály keletkezik, igy okoskodván: ma az urbéri földesuri jogok sértetvén meg, holnap vagy azután a' majorsági jogokat épen azzal a' joggal szegheti meg. Ez tulvitt aggódás. De nem rendeztetvén az urbéri telkek a' nép-

kepviselők kamarájában, a' nemesi szabadalmak, és a' népjog-barátok között mindenesetre éles vita keletkezend, az elsők a' birtok szentségét, a' végsők az igazságot emlegetvén; 's a' birtokjogra megjegyezvén, hogy az urbéri és majorsági birtokjog közt nagy a' különbség, hogy az elsőt a' törvényhozás már több izben hozzászólván, már ezelőtt némüleg fölszabaditá, a' szabályozás. — Szóval, egy ingerült vita állhat elő, mellynek elejét venni a' nemességnek mindenesetre érdekében áll, szóval, ha a' népjogok 's adózóink állása 's az igazság szentsége nem lennének magokban is elég hatalmas indokok, az urbéri telkek megváltását csupa eszélyességből is minden áron eszközölnünk kelletik.

Az urbéri telkek megváltásán 's a' megyék rendezésén kivül a' szivszakadva várt népképviselet által, valamint igen sok más, ugy megyéink is nagyszerü átalakulást fognak szenvedni. A' tizennégy millioval megszaporodott polgárság joggyakorlata által a' mostani alkotmányos formáknak tágulnia kell. A' megyék a' juri, a' polgári büntető és politicai 's gazdasági 's. a.' t. forumok különválasztása, 's a' nyugotról beszivárgó többi szabadszellemü institutiok által tetemes változást szenved.

És ki lenne, ki ismerve a' kötelességek felhalmozásának természetes eredményét, az örök fölakadást, ki látván honnunkban a' kötelességek tömérdekségét, gyakran

a' legellenneműbb megbizásoknak egy és ugyanazon egyénre bizatását; látván, hogy hol, mint nálunk, egy mezei tisztviselőktől a' státus azt kivánja, hogy ő megyéje büntető és polgári pöreinek birája, csend és rend biztosa, utcsinálója, gazdája, és a' népjogok védője legyen, ott a' minden kötelességek fölhalmozása miatt, végre a' sok kötelességek közül a' legjobb szándok daczára is egyiknek sem tétetik elég. Ki lenne, ki a' mindentudóságot 's hatóságot föltételező basaszerű szolgabirói hivataloknak természetes következményét, az örök administrativ fenakadá sokat ismeri, a' kötelességeknek a' hivataloknak szakonkénti felosztását, a' forumoknak separatioját ne kivánná.

Hogy a' forumok separatioja jó, azt a' magyar embernek, — ki rend nélkül összehányt kötelességek fölhalmozásának eredményét, a' dolgoknak csigalassú és rosz menetét ismeri, — nem kell mutogatnunk. Hogy a' munkabeosztás órája magyar hivatal-szobáinkba is elhatand, hogy jövend idő, mellyben honunk hivatalai sem lesznek a' falu végén lakó helység büszkeségéhez, az ujmagyarhoz hasonlithatók; ki mint tudva van, minden műhely és előkészület nélkül, egy személyben kovács, lakatos, puskamives, kés, és kard-kovács — nincs okunk miért kérkednünk.

Hogy a' forumok separatioja a' békbirák, juri, a' politicai büntettőszékek különválasztásával a' megyék administratio tekintetben némelly átalakulást szenvedendnek az is

magában következik. Mert nem emlitvén, hogy a' fölhalmozott kötelességek megosztása által az imént néhány tisztviselőnek kezében központosult hatalom több kezekre bizatik, nem az administratio kerekeinek ez általi sebesebb forgását érintjük; csak azt: hogy a' statutariajognak a' helyhatóságtól el a' helységekre visszatérte által a' faluk és városok tisztviselői mindinkább 's inkabb szaporodván, a' megyei tisztviselők száma ellenben mindig fogyni fog, mindaddig, mig a' megyék kezében csak a' fő felügyelet maradand.

Szerintünk nem csak a' forumoknak kell separáltatni, de a' szakonként beosztott kormánykerekeknek mentől inkább bent a' nemzetéletbe, és igy ha lehet, a' megyéken túl a' helységekben kell forogniok. Mennél meszszibb távozik a' statutariajog a' helységtől, mennél inkább központosítatik, az bizonyos eszményi közép hatóságban, annál többet veszt belbecséből.

A' megyék a' cselekvő kormányzat helyett a' hatóságok alátartozó helységek fölött előbb később csak felügyeleti jogot gyakorolandnak.

És most, ha mondanátok, hogy a' statutariajog kiterjesztés — és a' forumok separatioja által majdan sok táblabirák, tisztviselők vesztenék el kenyeröket, salariumokat, felelnénk: annál becsületesebb és szakértöbb kap biztos hivatalt; mondanátok: e' tan illyen respublicai; vagy

amollyan absolutisticusi irányú; felelnénk; a' munka beosztás az administratio kerekeinek megkönnyitése és gyorsitása a' jó, az ügyes, a' szakonként otthonos kormányzat a' monarchiában mint a' respublicában egyaránt kivánatos; — mondanátok: e' tan által megyéink jogköre csonkitatnék; felelet: nem; mert megmaradván a' politicai ügyekben az alkotmányos élet minden szabadságai a' fölügyelet által helységeik kormányzatába is befolynak. Az egykor vándorolt országbirájához hasonlóan működő szolgabiró hozatik el; a' megyének kevés hasznot, dicsőséget szerezvén, részint roszul használt mindenhatósága, részint tehetetlensége miatt annál több nép-rokonszenvet játsza el a' megyéktől.

Én a' megyék coordinatiojának, fölosztásának, a' forumok separatiojának, a' statutaris jog kiterjesztésének óráját ohajtva várom.

Az egyenlően beosztott megyék kebléről fölviruló népképviselet életbe lépése után következik az országgyülés, rendezése, hol szerintünk az alsó házban a' megyekből és városokból küldött négképviselők ön körükből választott elnök alatt ülnek. A' királyi személynökkel együtt eltávozott a' hasztalanul régen itt ült királyi tábla helyét a' publicopoliticus az administrativ bajokkal foglalkozó királyi Helytartó tanács foglalandja el. Melly felelős, 's

megtámadtatván a' népképviselőktől, vagy tudatni akarván a' rendekkel valamit, szóval bir, szavazattal nem.

A' felső tábla lehetőleg jobban megkisebbítetik, 's csak háromszor vetheti vissza a' KK és RR. üzenetét, a' mikor is az, conclusum dietalevá leend.

Az igy szerkeztve, évenkint összehivott országgyülés, mint egy uttal a' nemzet kormányzatnak középpontja eljárását a' Helytartó tanács megszámoltatásán kezdendi meg. A' Helytartó tanács országgyülésen künt a' legfőbb kormányzati forum, bent a' törvény határain teljes hatalommal biró, mellyet azonban, ha áthágni iparkodnék, a' megyék fölirásai által a' törvény korlátai között tartatik; levén a' megyék egyuttal a' körükbe tartozó helységek kormányzati eljárása fölött is örködő első forumok.

'S igy megtisztított alkotmányunk eredetiségét megtartván, törvényhozási és kormányzati tekintetben sebesen működend.

Az elég hosszasan és unalmasan elmondott alkotmány épitési teendők után szabad legyen megjegyeznünk, miként mi a' magyar (és nem a' franczia) centralisták és municipalisták között semmi nagyszerü különbséget nem látunk. Hitünkként constitutionalis életünkben 's politicai viszonyaink között, sem a' centralisatiót szélsőségig vinni, sem mindent municipálni nem lehet. Erősen fájdalmas lenne, ha pusztán névszerelemből az eddig egyért együttküzdött

's izmosodni csak most kezdett haladási pártunk megszakadoznék. —

Magyarhon, sem a' Parisban centralisált Francziaországhoz, sem a' foederativ rendszerü szabad Ejszak-amerikához nem hasonlítható. Francziaországhoz nem, 's ezt egészben követni nem tanácsos, nem levén nemzeti kormányunk, nem egységünk, Amerikához nem; foederativ rendszer csak egymástól minden tekintetben tökéletesen független szabad státusok közt képzelhető, — 's ugyanezért megköszönjük a' német alkotmányos elvek irójának tervét, melly szerint ő az osztroai státusoknak egy szabadon alkotmányos különkülön, saját törvényhozással ellátott, de azonfelül foederativ gyüléseket is tartandó szövetséges egészszé való egyesülését inditványozza. Ez inditvány német szempontból jó 's helyes; — megjegyzésünk reá csak az: hogy, sem Magyar, — sem Cseh, — sem Olaszhonnak egészen osztrák németté olvadni sem kedve sem akarata nincs; pedig mi azt hisszük, hogy ha ezen státusok igy összeállanának, magunk sem tudnánk hogy, de Bécsben levén, a' hatalom és a' dicsőség csak hamar a' németekké lennénk.

Dr BALLAGI GÉZA.

Nyomtatta Tauchnitz Bern. Lipcsében.

FŐVÁROSI KÖNYVTÁR 1912

31—32. Der Corsar. Deutsch von Dr. L. Meyer. 2 Theile. 8 Ngr.
33—40. Die Gräfin von Rudolstadt. Deutsch von Dr. L. Meyer. 8 Theile. 1 Thlr. 4 Ngr.
41—44. Mauprat. Deutsch von Dr. L. Meyer. 4 Theile. 16 Ngr.
45—48. Briefe eines Reisenden. Deutsch von Dr. L. Meyer. 4 Theile. 16 Ngr.
49—50. Die Mosaikarbeiter. Deutsch von Dr. L. Meyer. 2 Theile. 8 Ngr.
51—56. Lelia. Deutsch von Dr. W. Jordan. 6 Theile. 24 Ngr.
57—60. Jacques. Deutsch von Dr. L. Meyer. 4 Theile. 16 Ngr.
61—63. Valentine. Deutsch von Dr. L. Meyer. 3 Theile. 12 Ngr.
64—65. Der Geheimsekretär. Deutsch von Dr. L. Meyer. 2 Theile. 8 Ngr.
66—69. Johanna. Deutsch von Dr. A. Diezmann. 4 Theile. 16 Ngr.

Ich habe diese neue Ausgabe der französischen Classiker dem Publikum einfach angezeigt. Jeder Gebildete kennt die großen Namen: **Montesquieu, Voltaire, Rousseau.** Ihr Verdienst um die Menschheit ist noch nicht erschöpft; ihre Gegner sind immer noch nicht verstummt. Sie sind auch jetzt wieder laut geworden und haben mein Unternehmen bei den Gerichtshöfen des Obscurantismus angeklagt. Aber die Philosophie hat Niemand zum Feinde als die Unwissenden, sagt ein römischer Consul, und das deutsche Publicum ist ihm beigetreten und hat mit gesundem Sinne die unwissenden Gegner der französischen Classiker durchschaut.

Das Unternehmen ist begründet, und ich werde es zu Ende führen! — Ausgezeichnete Schriftsteller interessiren sich thätig dafür und sind meiner Aufforderung zur Mitwirkung gerne nachgekommen. —

Es liegen bereits verschiedene Theile verschiedener Werke vor und wir hoffen im ganzen Verlaufe unserer Arbeit das Publicum bei seiner Theilnahme zu erhalten und ihm den Beweis zu liefern, daß wir mit Ernst und Hingabe den berühmten Schriftstellern, die wir in Deutschland wieder herzustellen oder neu einzubürgern gedenken, uns widmen.

Von den neuen Classikern ist es zudem bekannt genug, wie viel schwieriger, als bei den altclassischen Franzosen, ihre hinreißende, lebensvolle und unsern gedrückten Verhältnissen völlig entwachsene Form zu erreichen ist. Wir erinnern an **George Sand's Schilderungen** und **Lamennais' Volksschriften.** Um so belehrender und anregender dürfen wir aber auch hoffen, daß gerade diese Schriften wirken werden, selbst da, wo wir die Nachsicht unserer Leser am meisten nöthig haben werden. —

Die Verlagshandlung aber darf mit Zuversicht dem Urtheile der Zukunft entgegensehen, denn das Unternehmen ist selbst ein Theil dieser Zukunft, der Annäherung nämlich zweier Nationen, die so sehr dazu geschaffen sind, sich gegenseitig zu ergänzen, zu heben und zu fördern, und deren Verhältniß, wenn auch von trüben und unwissenden Köpfen für den Augenblick zu beunruhigen, doch ernstlich und auf die Länge sicherlich nicht wieder feindselig zu gestalten ist.

Otto Wigand.

In meinem Verlage sind vollständig erschienen:

Lord Byron's sämmtliche Werke.

Deutsch

von

Adolf Böttger.

Taschen-Ausgabe in Zwölf Bänden

mit 12 Prachtstahlstichen.

Druck, Papier und Format wie Schiller's Werke.

Preis für alle 12 Bände mit 12 Stahlstichen 4 Thlr.

Die Kritik hat sich nur lobend in allen literarischen Organen über die meisterhafte Uebertragung des Herrn **A. Böttger** ausgesprochen. Durch Letztern ist Byron Gemeingut der deutschen Nation geworden, worauf wir mit Recht stolz sein können. Es ist keine Uebersetzung mehr. Wir hören den großen Lord selbst, seine Leiden und Freuden in unserer Muttersprache besingend.

Inhalt der 12 Bände:

I. Harolds Pilgerfahrt.
II. Der Giaur. Der Corsar. Lara.
III. Die Braut von Abydos. Die Belagerung von Corinth. Mazeppa. Der Gefangene von Chillon.
IV. Parisina. Die Insel. Beppo.
V. Don Juan. (1. bis 7. Gesang.)
VI. Don Juan. (8. bis 16. Gesang.)
VII. Manfred. Kain. Himmel und Erde.
VIII. Der umgeformte Mißgeformte. Marino Faliero.
IX. Die beiden Foskari. Sardanapal.
X. Werner. Englische Barden und schottische Kritiker.
XI. Hebräische Melodien. Stunden der Muße.
XII. Vermischte Gedichte. Byron's Leben.

Otto Wigand.

